

જાતીય ગીતો

જાતીય

आयज गांवची वर्सुकी जात्रा. गांवांतल्या घरा-घरांत खोस भरून ओतताली. पौशांतले पुनवेच्या चान्न्यांत पुराय गांवूच खोशयेन फुलून गेलेवरी दिसतालो. सांतेरीच्या देवळाचो वाठार तरेक-तरेचे माण आनी पसऱ्यांनी फुलून गेल्लो. लोकांची गर्दी खिणा-खिणाक वाडटाली. सांजेवेळच्यान लाऊडस्पिकर आड्डतालो... सांतेरीचें देऊळ मात्शें उंचायेर आशिल्ल्यान थंय चलिल्लो बोवाळ गांवांत खंयूय रावल्यार आयकूंक येतालो.

देवळा सकयलूच जायलें घर आशिल्लें, देखून थंयच्यान देवळा भोंवतणचो पेट्रॉमॅक्स दिव्यांचो उजवाड आनी हारीन माण आनी पसरे दिसताले. जायू घराफाटल्यान केळम्यामुळांत चुट्टां लावन केल्ले न्हाणयेंत न्हातालें, पुण ताचें पुराय ध्यान फुडल्या दारांत आशिल्लें. आपुण न्हावच्या आदीं ताणें पारूक न्हाणोवन धुवन केंस-कान उगोवन भायलेवटेन बसयल्लें. आपली गदर चुकोवन तें देवळाकडेन धांव मारीत ह्या हुस्क्यान जायू बेगी गीन न्हातालें. जायूलें व्हडलें चली भितल्ले कुडींत श्रिगारतालें... श्रिगारतना तें ताळ्यांतल्या ताळ्यांत गायतालें. जायूक न्हाता थंय तांचें गुणगुणप आयकूंक येतालें. 'हालीं प्रेमालें कितें घडलां कांयच कळना. मेळत तेन्ना खोशयेन फुलून गेल्लें आसता.' जायूक येवजलें.

“आई, हांव चल्लें गेयऽ देवळाकडेन—’ प्रेमान भायर सरुन वतां वतां भिरकायल्लीं उतरां आनी फाटोफाट जोत्याचो फटफट आवाज जायूच्या कानार आदळ्ळो. “आगो पापया, सारकें पांय फटफटयनास्तना चलचें गो” जायून ताका कितल्या फावट सांगिल्लें, पुण आयकता कोण ?

“आये, हांव वचों गे पेरमावांगडा ?” व्हडली भयण जात्रेक वता तें पळोवन पारुन विचाल्लें आनी तें उठून हुमच्या भायर सल्लें लेगीत ! “पारो, पांय भायर काडची गरज ना तूं म्हाजे वांगडा येतलें—” घेंगसो घालीत जायू ओल्यानीच भायल्या दारांत घांवलें. पारुच्या बचकुलाक धरुन ताणें ताका भितर हाडून बसयलें आनी बेगी बेगीन दारा भायर वचून ताणें घरा मुखावयले वाटेर नदर माल्ली... धव्याफूल्ल चान्न्यांत उदका धार कशी वाट दिसताली. प्रेमा एकलें नाशिल्लें... वांगडा कोणतरी आशिल्लो. झाडा-पेडांच्या सांवळ्यांक लागून वाटेवयल्यान वचपी-येवपी लोक सारखे दिसनाशिल्ले तरीकूय तो कोण आसूंये हाचो जायूक अदमास लागलोच. यशवंताल्या श्रीकांताची आनी प्रेमाची इश्टागत हालींसराक खुबुच वाडल्या म्हणपाचें ताज्या लक्षांत आयिल्लें. पुण तांची संवकळ इतली फुडें पावत म्हणपाचें ताणें येवजूंक नाशिल्लें. जें घडचें न्हय म्हण जायू दोळ्यां तेल घालून जपतालें तेंच घडटालें... घडटलेंशें दिसतालें. चलो आनी चली इतली लागीं आयलीं म्हणटकीर परिणाम फितें जाता तें जायूक खास आपल्या अणभवा वयल्यान खबर आशिल्लें. येवजितां - येवजितां जायूक प्रेमाच्या जाग्यार आपुण दिसूंक लागलें. तरणेपणांतलें जायू... सोबीत - सुंदर जयंती !... बापायलें एकलें एकसुरें अपुर्बायेचें चली ! जात्रेतल्या झोपाळ्यावरी एक - एक रूप ताज्या दोळ्यां मुखार गरगर करून घुंवपाक लागलें....

जायू दोन-अडेज वर्सांचे आशिल्लें तेन्ना ताची आवय हो संवसार सोडून गेल्ली, पुण ताच्या बापायन दुसरें लग्न करूंक नाशिल्लें. ताची तरणी पिराय पळोवन नात्या-गोत्यांतले लोक ताणें दुसरें लग्न करचें म्हण खूब यत्न करताले, पुण तो बदलोना. गांवचे लोक मात ताची तोखणाय करताले. “अपुर्बायेचे धुवेक सावत्र आवयचो त्रास जांवचो न्हय म्हण रघू आपलें मन मारता, पळेलें...” पाणठचार जांव हेरकडेन खंयच चार बायलां जमलीं म्हण्टकीर फुतफुततालीं.

रघू मुळांतूच इल्लो फकिरी वृत्तीचो मनीस! तांतूंत बायलेच्या अवचित मर्णाक लागून तो सामकोच वित्रागलो. तो आपल्या वेव्हार-धंद्यांतूच गुल्ल जावन रावंक लागलो. पुण जायूचेर ताची खूब माया. ताका ताणें केन्नाच कांयच उणें पडूंक दिलेंना. ताची धांदळ जावंची न्हय म्हण ताणें ताका मेवणेगेर व्हरून दवल्लें. घरांत बायलमनीस नास्तना दोन अडेज वर्सांचे ते येदेशे चलयेची उस्तवारी काडप रघूक जमपाचें नाशिल्लें. जायूक मेवणे सुवादीन करून येतना ताणें तिका सांगिल्लें, “शांतू, इमलाचे यादीचो हो आंकूर तुज्या नाडचार हांगा थंयतां... तेका पातयवं नाका - बरेभाशेन सामाळ... कांयच उणें.....” काळजांतलो उमाळो दोळ्यांतल्यान भायर पडलो आनी फुडली उतरां रघूच्या गळ्यांतूच विरगळ्ळीं.

शांतून मायेच्या ओगान जायूक वेंगांत घेवन मेवण्याक भरिल्या दोळ्यांनी मानेनुच हयकारे दिल्लो. भयणीचे कुशींत रुजवल्लो तो आंकूर वाडोवपाची जापसालदारकी आतां ताची आशिल्ली. रघू म्हैऱ्याम्हाल तांकत ते पयशे धाडटालो. मदींच केन्नाय धुवेची याद आयली म्हण्टकीर तो वावर-धंदो थंयच सोडून मेवणेगेर धांवतालो. आवय वेगळी घुव मावशेचे कुशींत खुशालकर्यान जियेता.... सुखान वाडटा हें दोळेभरून पळेंतालो आनी तप्त मनान घरा परततालो....

गांवांतल्या बाजारांत रघू लो गाडो आशिल्लो. पुण ताचो मूळ धंदो खाजें करपाचो. आज्या-पणज्यापासून पुर्वापार चलत आयिल्लो. पुण जात्रा वर्सांतल्यान स-सात म्हैनेच आसतात आनी खाज्याचो धंदो म्हणटात तो ह्याच दिसांनी चलपाचो. उरिल्ल्या दिसांनी कितेंय तरी उद्देग जाय म्हण रघून गाडो घाल्लो. बेकार वेळ पासार करप ताका मुळांतूच मानवनाशिल्लें, तातूंत बायलेच्या मर्णाक लागून खवदळून गेल्ल्या मनाक थान्यार घालपाक ताका ताचे तरेतरेचे उद्देग बऱ्याक पडटाले. जात्रांच्या दिसांनी तर ताका हेर गजालींचेर विचार करपाक उसरपतूच मेळनाशिल्ली. त्या तेंपार ताचो राबितो ह्या गांवांत दोन दीस तर त्या गांवांत दोन दीस असो फिरत आसतालो.

आनी अशीच अेक दिस गांवची जात्रा येताली. रघू वेळांत वेळकाडून मेवणेगेर वचून जायूक घेवन येतालो. ते दोन-चार दीस ताच्या घराक घरपण येतालें. रघूची मेवणी, शांतू, तिचीं भुरगीं आनी जायू हांका लागून घराक जीव येतालो. घर जात्रेचे उमेदीन फुलून वतालें, पुण रघू मात घरांत आसनाशिल्लो. हेर जात्रां परस गांवचे जात्रेक तो आपणालो खाज्याचो माण चडूच फुलयतालो. घराकडच्यान सांतेरीच्या देवळाकडेन आनी थंयच्यान परतून घराकडेन अश्यो ताच्यो कितल्यो फावटी जाताल्यो, कोंत ना. अशी फावट मारतना जायून पळेल्यार तें लुडब्या उतरानी म्हणी, “बाप्पा, हांवूय येतलें तुज्यावांगला देवलाकलेन...” आनी आपले ल्हान-ल्हान हात नाचयत तें बापाय फाटल्यान आंगणामेरेन धांवत वतालें...”

“तूं मावशेवांगला यो-” रघू धुवेक अपुर्बायेच्या उतरांनी म्हणटालो आनी मागीर एका हातांत सामान आनी दुसऱ्या हातांत जायुचो हात धरून रघू देवळाची वाट चलतालो. पुण अर्दी वाट सोंपच्यापयलींच जायू रडकुच्या सुरांत म्हणटालें - “बाप्पा 5 म्हजे

पांय वयले...”

“पांय वळळे मुगो? मागीर कित्याक येथल्लें तर तूं ? ” अशें म्हणत रघू ताका आपल्या खांदार बसयतालो. वाटेर मेळटा तो रघूक हडकून जायूची तोखणाय - अपुर्बाय केलेबगर फुडें सरनाशिल्लो तें पळोवन रघू मनांत सुखावतालो.

रात जातकीर जात्रेक वचसर जायूक थारो नासतालो. तिळसानाच तें जात्रेखातीर म्हण शिविल्लो विहस्तिद घालून बसतालें. “ या मुगो मावथे ? ... ” हो प्रश्न तें कितल्या फावट तरी विचारतालें, कोंत ना. जात्रेक वतना शांतू तका पोवबी लावन श्रिंगारतालें. गोरे कातीचें इल्लेशें जायू रंगीत भेसांत भौच सोबीत दिसतालें. बावल्यांच्या माणावयली बावली कशी!

जात्रेंत भोवन - भोवन वाजेलें म्हणटकीर तें बापायल्या खाज्या - माणार येवन बसतालें. म्हऱ्यांत कापराच्यो बावल्यो आनी हेर खेळण्यांची रास दवरून तोंडान साखरेचीं घुमटी चोखीत जायू बसतालें तेन्ना आयिल्लो - गेल्लो ताका नदरेनूच तोखेतालो. कोणूय रघूचे संवकळीचो थंय पावलो जाल्यार विचारतालो, “ ए ऽ रघू, ही ऽ ती बावली दिवपाची हय रे ? ”

“ खंयची रे ? ” रघूक सट् करून अदमास लागनाशिल्लो.

“ ही ऽ ती रे ... तांबडो - तांबडो विहस्तीद घाल्या ती ! ” तो मनीस जायूक बोट दाखोवन हांसत - हांसत विचारतालो.

“ दिवपाची तर रे ! दिवपाचीच ती बावली, पुण येन्नाच न्हय रे ... ” रघूच्या उतरांनी पुराय तोखणाय भरिल्ली आसताली. मागीर ते दोगूय व्हडल्यान हांसताले.

आपणालीं फकाणां मारतात हें जायूक कळटालें. तें ल्हवूच आपली तांबडीगूंज जीब काडून त्या मनशाक चाळयतालें. पुण तें पळोवन जायूची आनीकूय तोखणाय जातालो. ताच्या खेळण्यांत आनीक खेळण्याची भर पडटाली.

ही गजाल मागीर रघू शांतूक सांगतालो. धुवेची तोखणाय करतालो. जात्रा सोंपोवन घरा परततकीर शांतू जायूची दिश्ट काडटालें. रात्रींत घाल्ल्या मिठाचे फट... फट फार जातकीर जायूक मजाच दिसताली... तें ताळयो मारताले....,

०००

फो गोट्यांच्या आनी गरंजेल्यांच्या आवाजान जायची तनर तुटली. पारू ताका कितेंतरी विचारताले. पौशांतल्या थंड किराव वाऱ्यान ताचें आंग शिरशिल्लें तेन्ना आपुण ओल्यानीच आसा म्हणपाचें ताच्या लक्षांत आयलें. केदोवेळ तें येवजीत उबें राविल्लें. वर्सान वर्स जात्रे दिसा ताका आपल्या भुरगेपणांतल्या जात्रांची याद येता. सगळ्योच गजाली ताका जशाक तशो याद जायनात. कोणें कोणें सांगिल्ले प्रसंग तें एकठांय जुळोवपाचो यत्न करता. तो ताच्या मनाचो एक चाळो जावन पडला. भुरगेपणांतल्यो गजाली चड करून कोणेंय तरी सांगिल्ल्यो आसतात आनी वगीच खंय तरी यादींचो एकाद्रो धागो सांपडटा आनी मागीर आयकल्ल्या गजालींवांगडा तो धागो जुळोवपाचो चाळो मनशाचें मन करीत आसता...

“आये, या न्हू गे जात्रेक ?” पारू पर्थून विचारता. आवयच्या मनाची अस्वस्तकाय कळपा इतलें गिन्यान पारूक नासता. ल्हानपणापसुनूच तें मात्शें अर्दुकुटें वाडटे पिरायेवांगडा ताचीं अर्दुकुटेपणां वाडिल्लीं. “कशें ह्या चेडवाचें जातलें देव जाणा !” जायू दीस रात खेदताले...

हाच्या उरफाटें प्रेमा ! तें भौच शिटूक. आवयच्या दोळ्यांक पळोवनूच तें शिटकावताले. आवय केन्नाय वोगीच येवजीत रावली म्हणटकर तें विचारताले, “कितें जालां गे आई ?” फक्कत हो प्रस्न. प्रस्नाक जाप येवचिना हें तें जाणा आसता. प्रेमान आवयचे पुराय गुण घेतिल्ले . . . प्रेमा म्हळ्यार तलणेपणांतल्या जायूचें पडबींब. ताचें स्वतःचें अशें स्वतंत्र जग आशिल्ले . . . ताच्यो इश्टणी आनी ईश्ट, ताचे भेस, शाळा,

पुस्तकां हें ताचें वेगळें जग. धाकले भयणीकडेन तें हुंगोवन लेगीत पळयनाशिल्लें. खंयच वतना वांगडा पारूक व्हरप हें ताका व्हड संकश्टशें दिसतालें. पयलीं पयलीं जायून ताका उलोवचें. पुण पारूची अरवळपणां पळोवन जयूच ताका खंयच धाडीना जालें...

प्रेमा व्हदळ भायर सरून जात्रेक गेलां आनी ताच्यावांगडा श्रीकांत आसा हे गजालीचो जायक येदोवेळ विसर पडिल्लो, पुण पारून ' जात्रेक या ' म्हणटकीर ताका प्रेमाची याद जाली आनी तें बेगीबेगीन भायर सल्लें. वाटेन वतना पारू बडबडत आशिल्लें ... जायू येवजणेंत बुडिल्लें. आपल्या दोगूय धुवांचो फुडार हो एकूच विचार ताच्या मनांत आरतून परतून घुंवतालो ... प्रेमाक आनी पारूक समज येतमेरेन जायूक ही एकूच चिंता भेश्टायताली. पारूपरस प्रेमाची ताका चड काळजी. पारूक बरें कळनाशिल्लें आनी वायटूय ताचे तकलेंत वचनाशिल्लें, पुण प्रेमा ल्हानपणातल्यानूच शिटूक. कसलीय गजाल ताच्या लक्षांत रोखडीच येताली आनी मागीर तें आवयचेर प्रस्नाचो पावस घाली ...

प्रेमाचे यादीन जायू झपझप पावलां उबारीत चलपाक लागलें. देवळाकडच्या प्रसन्न वातावरणांत तें खिणभर आपणाल्यो चिंता विसल्लें. देवळाभोंवतणच्या झगझगीत उजवाडांत ताच्या मनांत वगीच खंयतरी हुमकळटालो तो दुबावाचो काळोख ना जालो. जायू पारूक घेवन जात्रेंत भोंवतना प्रेमाक सोदतालें. तरेतरेचे रंग न्हाल्ले ते गर्देंत ताका प्रेमा आनी श्रीकांत दिसलीं, पुण ताणें एवजिल्लेप्रमाण तीं दोगांच नाशिल्लीं. तांचेवांगडा आनीक जायत्या चल्या चल्यांचो जमो आशिल्लो... शाळेंतले ईश्ट इश्टणी एकठांय मेळून जात्रा फुलयतालीं...

तें पळोवन जायूचो हुस्को ल्हव जालो. तांची नदर चुकोवन

तें गर्देन रिगलें. आनी तांचे पसून पयस गेल...

जात्रेकसाकून परत येतना प्रेमा मोन्याव्रत घेतिल्लेवरी वग्गी आशिल्लें. जायूय कांय उलयनाशिल्लें. एक दोन साद्या उतरांवयर तांचे उलवणेंच जालेंना. पारू न्हिदेन पिकिल्लें देखून ताचीय बडबड थामिल्ली. जायूक व्हदळच्याच विचारांनी वग्गी केल्लें. पुण प्रेमा अेका आगळ्याच खोशयेंत आशिल्लें... तें वेगळेच धुंदीत चलतालें... ताका खूब उलयन दिसतालें, पुण आवयकडेन उलय-सारकें न्हय...

घरांत भितर सरनाफुडें प्रेमा आपल्या अभ्यासाचे कुडींत धांवलें. प्रेमाचे एके एके चलणुकेन जायू कुवाड्यांत पडटालें. न्हेसणाच्यो मिरयो हातांत धरून तें प्रेमा फाटल्यान गेलें. माजरा पावलांनी कुडीच्या दारांत वचून ताणें भितर नदर माल्ली.. प्रेमा कितेंतरी बरयतालें...

“कितें बरयता गो एदे व्हडे रातीचें?....”

“कांय ना...कांय ना गो... फायचो अभ्यास पळेतालें.” हातांतलो कादेर्न धांपून ताचेर उगडिल्लें दुसरें एक दाटशें पुस्तक धांपून दवरतां दवरतां प्रेमान म्हळें.

“पुस्तकारशें बरयता गो ?” जायून भायर वतां वतां विचाल्लें.

“तुका कळचेंना गो तें आई !” प्रेमाचे नदरेंत कितेंतरी वेगळच लिकलिकतालें. तें कितेंतरी लिपोवंक सोदता असो जायूक दुबाव आयलो. तें आनी कांयच उलयनास्तना वचून हांतुणार पडलें.... मध्यान्ह रात जावन गेल्ली... भोंवतणच्या वाठारांत

खंय खंय अंजून जात्रेचो बोवाळ चलतालो.... लोकांची यो वच... व्हडा व्हडान उलोवप... हांसप... पुराय रात जागोवपाची एक आगळी वेगळी उमेद थंय पातळिल्ली.

जायू हांतुणार पडल खरें पुण ताच्या दोळ्यांचीं कवडुलां मेटून मेटनाशिल्लीं. तें परतून येवजणेंत बुडलें... प्रेमाचें ताका एक कुवाडेंच पडिल्लें. प्रेमाचेर बरे संस्कार जावंचे म्हण जायून खासा आपणाक कांय बऱ्यो संवयो लावन घेतिल्ल्यो. प्रेमाच्या जल्मापयलीं जायूची जीण खंयच्या खंय भरकटत वताली. तिका थीरताय हाडपाचे ताणें यत्न केल्ले... तशें करतना ताका खिणा-खिणाक आपणाल्या बापायची याद जाताली... “चलये मनशान म्हणटात तें-” रघूचीं उतरां ताच्या कानांत घुमतालीं. रघूनय जायूचेर बरे संस्कार करपाचो यत्न केल्लो, पुण केन्ना? जेन्ना जायूचे पिरायेन सोळा वर्सांचो हुमरो हुपिल्लो तेन्ना. त्या पयलीं ताणें जायूची केली ती अपुर्बाय आनी तोखणाय. मेवणेच्या हातांत धुवेंचो फुडार सोंपयतना थंय तिचेर चलयेक फावो ते संस्कार घडटले काय ना हाचो रघून विचार केलोना. तें ताका शक्यय नाशिल्लें आनी ताका जगाक आपलेच तागडत जोखपाची संवय. आपुण बरो, आपलें मन संस्कार क्षम तशेंच हेर लोकांचेंय आसूंक जाय असो ताचो समज...

खिणभर जायूच्या दोळ्यांमुखार आपणाल्या बापायची मूर्त उबी रावली... धवेफुल्ल पुडवें न्हेशिल्लो... कपलाक गंधा-तिबो लायिल्लो ताचो बापूय ताका एका साधूवरी तेजीश्ट दिसूंक लागलो... गंभीर आवाजांत तो उलयतालो, “जायू... जयंती, चलयेचें शीळ म्हळ्यार धरतीमोलाची वस्त... जीव वगडायल्यार जाता पुण शीळ वगडावं नाका... शीळ वगडावं नाका... शीळ वगडावं नाका...”

रघूच्या -उतरांचो गाज जायूच्या कानार परत परत
आदळटालो... दुसऱ्या खिणाक ताका शांतूमावशी दिसली...
अनवळखी दादल्याच्या गोपांत हांसताली ... खातखुतल्यो
जाल्ल्यावरी किटकिट्टाली... मागीर ताच्या दोळ्यांमुखार एक
तरणो चलो उबो रावलो... तांबशा गोऱ्या रंगाचो, मुदयाळ्या
केंसाचो ! श्रीकांत ! हय श्रीकांतच ! दुबावूच ना ! एक
सोबीत चली धांवत आयलें आनी त्या चल्याच्या गोपांत रिगलें...
प्रेमा ! खिणभर जायूच्या दोळ्यांमुखार काळोख आयलो आनी
तो काळोख ना जातकीर श्रीकांता जाग्यार ताका शाम दिसलो...
शाम ! शांतूमावशेलो व्हडलो चलो. शामाच्या गोपांत एक चली...
जायू ! जयंती ! ! आवेगान शामाचे ओंठ चुमतालें... " शाम !
शाम ! ! म्हाका तूं खूब आवडटा... खूब 5 खूबब ...."

जायूची अवतिकाय पिशांतुरावरी जाली.....

०००

पिरायेच्या पंद्राव्या वर्सांमिरेन जायू शांतुमावशेगेर आशिल्लें. रघूच्या मनांत ताका आनीकूय दोन वर्सा थंयच दवरपाचें आशिल्लें. पुण एक वर्स जात्रेक म्हण आयिल्लें जायू परत शांतुमावशेगेर वचूंक कशेंच तयार जायना जालें. ताणें आपलो हट सोडचो म्हण रघून आनी खासा शांतून खूब यत्न केले पुण ताची जाप थारिल्ली आशिल्ली, म्हाका थंयसर साप्प वाज येता... आतां हांव हांगाच रावतलें....”

रघूचेंय जाणटपण जाल्लें. ताकाय कोणाचो तरी आदार जाय आशिल्लो. देखून ताणें चड आग्रो धल्लोना. आनी जायू बापायवांगडा रांवक लागलें. पंद्रा-बोळा वर्सांचे पिरायेर लेगीत जायू कसल्याय वावराक फाटीं नाशिल्लें. रांदप वाडप ताका बेस बरें जमतालें. मुळांतूच तें शिटूक आनी कश्टी. तातूंत आतां जाप-सालदारकीचे जाणविकायेन तें वावुरतालें. रघूचें सगळें वेळचे-वेळार जांवक लागलें तसो तो सुखावलो. आपले एकले एकसुरे धुवेची ताका चडूच तोखणाय दिसूंक लागली. पुण ताणें जायूचे फाजील लाड केन्नाच केलेना. अपुर्बायेवांगडा तो ताका बरी देख दिवपाचो सदांच यत्न करतालो. “चलये मनशान म्हणटात तें सदींच आपले अब्रूक जपूंक जायें... शीळ सामाळूंक जायें. चार-चौगांत नमळकायेन वागूंक जायें! वोगीच दादल्यावरी फटफट करून जोत्याचो आवाज करीत चलूंक जायना.” रघू जायूक चांटे पावलाक समजायतालो. ताका बरें वळण लागचें म्हण तिडटालो लेगीत, पुण उमथ्या कळशार उदक! शांतुमावशेगेर वेगळ्या विचारांची आनी आचाराची पोसवण मेळिल्या जायूच्या मनाचेर रघूच्या उतरांचो कांयच परिणाम जायनाशिल्लो....

आनी बापूय, धूव इल्लीं-इल्लीं एकमेकांक पयसावतालीं....

शांतूचो सभाव मुळांतूच नाचरो आनी किटकिटटो ! तातून देवान ताका सोबीत आनी रुपेस्त मुखामळ दिल्लें. आंगलोटय घसघशीत आनी टवटवीत. आंकवारपणांत शांतून गांवातल्या सगळ्या तरण्या भुरग्यांक पिशें लायिल्लें. कळशे कशे कुले हालयत शांतू चलतालें तेन्ना ताच्या पावलांच्या दर थेक्यार आपल्या काळजाचो एक एक ठेको उणो जायत वता अशें कितलेशेच आंकवार चल्यांक दिसतालें. गावांतले अचरट भुरगे एकठांय जमले म्हण्टकीर शांतूच्या कुल्यांची आनी छातयेचीं मापां, ताची कोणाकडेन चड इश्टागत आसा आनी ताच्या ईश्टांतलो ताचे छातयेची मापां काडपाची सर्त कोण जिखतलो हाचेर रुचीन बरे उलयताले... चडांत चड बुरसो विनोद करून व्हडल्यान खिदळटाले...

पुण शांतू ह्या तोळांक मातूय व्हालो दिनाशिल्लें. ताणें ईश्ट जोडिल्ले ते वेगळेच. ताचे खाशेले ईश्ट गांवातल्या दुडवांकाराले चले आशिल्ले. मौज - मजेखातीर कितलोय पैसो मोडपाची तांक तांचेकडेन आशिल्ली. शांतू तांच्या पैशांचेर मजा मारतालें. आनी त्या पैशांचें मोल तें आपलें रसरसल्लें जुवानपण तांच्या सुवादीन करून फारीक करतालें. आपली धूव कितें दिवे लायता तें शांतूच्या बापायच्या कानार आयिल्लेंच, पुण सुरवेक ताणें कानार केंस काडले. शांतूचे ईश्ट वाडिल्ले. फावटीक दोग दोग ईश्ट शांतूवांगडा दिसूंक लागले ...

आनी घडचेलें तेंच घडलें ... धुवेच्या देहांत घडिल्लो बदल पयलीं आवयच्या ध्यानांत आयलो ... तिणें भितल्ले भितर वासपूस करपाचो यत्न केलो ... पुण शांतूच्या सगळ्या ईश्टांनी कानार हात दवल्ले ... शांतूच्या बापायच्या कानार खबर गेली तेन्ना ताणें खुबून घर माथ्यार घेतलें. " कोण तो सांग, नाजाल्यार तुजीच हाडां मोडटलों ! " शांतूक कडकडावन ताणें विचाल्लें.

शांतू तरी कोणाचें म्हण नांव घेतलें ? ताणें आपल्या एक दोन ईश्टांचीं नांवा घेतलीं. पुण ते अशे सोंपेपणी ब्रदतात? ताणी उरफाटो शांतूच्या बापायकूच धपकायलो. शांतूचो बापूय चवताळ्ळेवरी जालो ... पुण करतलो कितें ? : निमाणें त्याच दुडवांकारांतल्या एकल्याच्या पांयार नाक धासून ताणें शांतूक मेकळें केलें आनी आपल्या कांय ईश्टांच्या पालवान ताणें रायबंदरा एकेकडेन शांतूची सोयरीक जुळोवन हाडली. न्हवरो पिरायेन शांतूपरस दोब्राद आशिल्लो. ताच्या एका दोळयांत फूल पडिल्लें. शांतूक तो साप म्हळ्यार साप्प मानूंक नाशिल्लो पुण बापायच्या तोंडाक पळोवन तें मोन्यांनी सव्यार चडलें ...

माशेलांतलें शांतू रायबंदरा आयलें तें आपणालो मूळ सभाव घेवनूच ! कश्ट करून पोट भरपी ताचो घोव ताच्यो सगळ्योच इत्सा भागोंवक शकनाशिल्लो. साद्या भोळ्या सभावाचो तो दादलो आपणाले शिनाळ बायलेचें समाधान करपाखातीर तांकत तें करतालो. पुण शांतूची वृत्तीच असमाधानी आनी तातूंत ताच्या मनांत नास्तना ताका लग्न जांवचें पडिल्लें. शारिरीक सुखाची शांतूक इतली जबर ओड लागिल्ली की ताचो दुर्बळ घोव ताचें फावो तितलें समाधान करूंकूच शकनाशिल्लो. न्हाका लागून तांची किजिलां आनी केस्तांवां दिसान दीस वाडपाक लागलीं. घोवाक आनी बायलेक कशेंच पडना जालें. शांतून आपणाले पयलींचे ईश्ट परत लागीं केले ... कांय नवे जोडले ...

आंकवारपणांत खेळिल्ले खेळ ताणें परतून सुरू केले ... पुण आतां चड उक्तेपणान ... कसलींच बंधनां नास्तना तें ताका मानता त्या दादल्यावांगडा खिदळटालें. पुराय समाधान जायसर ताचे कडसून आपली सोबीत काया पिश्टून घेतालें ...

०००

जाय

शांतूची धाकली भयण विमल व्हडले भयणीपरस साद्या - सुत्या सभावाचें आशिल्लें. तांतूत व्हडले धुवेन दिवे लायिल्ल्यान आवय-बापायन धाकलेचेर दबाडगो दवरिल्लो. भायर खंयूय वच्चेलें जाल्यार आवय ताका एकलें धाडिनाशिल्लीं. ताची चल्यांवांगडा चड सवकळ जांवची न्हय म्हण तिणे ताका शाळेंत लेगीत धाडूंक नाशिल्लें ... विमल लग्नाचें जालें तेन्ना मेळिल्ले संदीचो लाव घेवन आवय - बापायन ताका वेरेंच्या रघूच्या पदराक बांदिल्लें ...

रघूक आपले मेवणेचे शांतूचे प्रताप खबर नाशिल्ले. ना-जाल्यार घडये तो ही सोयरीक करचो नाशिल्लो. लग्ना-उप्रांत कोणें कोणें कांय गजाली ताच्या कानार घाल्यो पुण ताणें काणोडोळो केलो. विमलाची चलणूकय बरी आशिल्ली ... घराण्याचो दुबाव येयसारकें ताच्या हातांन कांय घडनाशिल्लें. घोवाचेर तें मनापसून मोग करतालें. ताका कांयच उणें पडूंक दिनाशिल्लें आनी आपुण आसा तातूंत समाधान मानतालें ...

वर्सभरयांत जायूचो जल्म जालो ... रघून भौच अपुर्बा-येन ताचें जयंती अशें नांव दवल्लें आनी म्हणूंक लागलो जायू म्हण ! पुण जायूच्या जल्माची खोस खिणयाळी थल्ली. बायटेराच्या निमतान विमल हांतुणार पडलें तें निमाणेमेरेन. रघून तांकत तो पैसो मोडून ताका वखद - विसर्द केलें पुण कांयच गुण पडलोना आनी एक दीस दोन अडेच वर्सांच्या जायूक उबंत सोडून विमलान दोळे धांपले ... रघूचेर दुःखाचो दोंगर कोसळ्ळो त्याचवांगडा ताच्यामुखार कितलेशेच प्रस्न उप्रासले... जायूचें कशें जातलें ? हो प्रस्न तर ताका दीस - रात सतांवक लागलो ...

शांतू रायबंदरच्यान आयिल्लें तें भयणीले धुवेक आपणा-गेर व्हरपाचे तयारेनूच ! पुण भावोजीच्या तोंडाक पळोवन

ताका उलोवपाचो धिरूच जालोना. शांतूचो आपले भयणीचेर खुबूच मोग ... ताची एकली एकसुरी याद आपणें सांबाळची अशें ताका मनापसून दिस ... पुण रघूचो ताका एकेतरेचो भंय दिस. आपली कीर्त ताच्या कानार आयिल्ली आसल्यार तो जायूक आपणावांगडा धाडच्याबदला उरफाटो आपणाक उजरावन परत धांवडायत म्हणपाचो ताका भंय दिसतालो ...

खरें म्हळ्यार मेवणी दिसनाफुडें रघूच्या मनांत जायूक तिचेवांगडा रायबंदरा धाडपाचें आयिल्लें. पुण मात्सो मुखदुर्बळ जाल्ल्यान तो वगीच राविल्लो. एक दोन फावटीं ताणें उलोवपाचो यत्न केल्लो. ... पुण शांतू ही बायलूच अशी आशिल्ली कीं ताचे-वांगडा उलयतना खंयचोय दादलो भुजतालो ... भुल्लुसतालो. रघूकय कितें उलोव, कशें उलोव जातालें. हाका लागून तो विशय थंयच उल्लो ...

एक दोन दीस रावन शांतू परत रायबंदरा गेलें ... आनी मागीर रघूक आपली चूक कळून आयली. दोन - अडेज वर्सांच्या भुरग्याची उस्तवारी काडप फुक्या काम न्हय हें एकाच दिसान ताका कळ्ळें. दोनूच दिसांनी तो जायूक घेवन रायबंदरा गेलो. भरिल्ल्या काळजान ताणें एकले अपुर्बायेचे धुवेक मेवणेच्या सुवादीन केली ... तेन्ना ताच्या मनांत जायू बरेभाशेन आनी सुखासमाधानांत कशें वाडटलें हो एकूच विचार आशिल्लो. हेर विचार ताच्या मनांत आयलेच नात !

पिरायेच्या पंद्राव्या वर्सामेरेनचें जायू शांतूमावशेच्या घरांत वाडिल्लें ... घडिल्लें ...

०००

रायबंदरच्या चडशा घरांक आंगणांच नासतात ... आस-
 ल्यारूय सारयल्लो वगीच एक ल्हानसो जमनीचो कुडको आसता..
 आंगण म्हणूंक येना असलो. लांब रुंद आंगण म्हळ्यार
 घराची खरी सोबा. आंगण नाशिल्लीं घरां बेश्टींच वाजेवन
 रस्त्यार उबीं राविल्लेवरी दिसतात. रायबंदरची चडशीं घरां
 अशींच दिसतात. पुण शांतूलें घर हाका आडवाद. ताच्या घराक
 ल्हानशेंच खरें पुण चारूय वटेन पेळयो आशिल्लें सोबीत बरें
 आंगण आसा ... मदि एक ल्हानशी तुळस आसा. केन्नाय पळे-
 ल्यार आंगण शेणान निवळ बरें सारयल्लें आसता ...

सांजेवेळ. मांडवी न्हयवयल्यान येवपी शीतळ वारो
 रायबंदरच्या घराघरांवयल्यान व्हांवतालो. शांतुल्या घरा-
 मुखावयलो म्हशींग अविरत थरथरतालो. आंगणाचे पेळयेर
 धा बारा वर्सांचें एक चली उबें आशिल्लें... वाऱ्यावांगडा ताचे
 केंस एकसारके भुरभुरताले... ते केंस आनी पेळयेवयल्यान पडचें
 न्हय म्हण तोल सांबाळपाचो ताचो यत्न मजेशीर दिसतालो. तें
 आंगणाभायर खेळटाले तांतूतल्या एकल्या भुरग्याक आफयताले.
 पयलीं ताणें ताका ल्हवूच कुरवो केल्यो पुण तो भुरगो खेळांत
 इतलो गुल्ल जाल्लो कीं त्यो कुरवो ताच्या लक्षांत आयल्योच
 नात. मागीर ते चलयेन ताका ल्हवूच उलो माल्लो - " शू...
 शू... एऽ शाम... शाम - "

" ए... जयंती आफयता मरे तुका---" अजूनय खेळांत
 गुल्ल जाल्ल्या शामाक दुसऱ्या एका भुरग्यान सांगलें. जयंती
 आफयता हीं उतरां कानार पडनाफुडें तेरा चवदां वर्सांचो
 गुडगुडीत आंगाचो एक गोरुच भुरगो गड्डे थंयच उडोवन
 आंगणाभितर धांवलो... " जऽऽ यू... " असो हेळो काडून
 उलो मारतना ताणें 'फ्यूऽक' करून शिळोणी माल्ली. तो जोरांत

धाविल्ल्यान पेळयेर उबें राविल्ल्या जायूचेर वचून आपटलो ...
जायू पडपाचेंच पुण ताणेंच ताका सांवल्लें...

“कितें धांवता रे? म्हाका उडोंवचो नाशिल्लो? आनी एऽ
कितल्या फावट सांगले रे तुका म्हाका जायू म्हणचो ना म्हण.
जयंती म्हणपाक कितें जाता रे तुका? ...” जायून शामाचे
दोनूय हात जोरांत हालोवन विचाल्लें.

थामनास्तना उलयतना ताच्या तांबड्यागूज ओंठाची उगड-
धांप मजेशीर जाताली. शामान एकटक ताकाच पळेत म्हळें,
“जयंती... जयंती... जयंती! एक फावट न्हय तीन फावट
म्हणटां... आतां हात सोड आनी किद्याक आफयल्लो तें सांग...”

जायुचीं उतरां आनी पुराय चलणूकय मोगाळ आनी
म्होवाळ... ताणें शामाच्या खांदार आपले गोरे गोरे हात
उडोवन म्हळें, “उंहं ऽ अशें व्हडल्यान सांगपाचें न्हय तें... कान
लागीं कर ” आनी दोळे मोठ्ठे करुन तें ताच्या कानांत कितें तरी
फुतफुतलें... मागीर तीं दोगांय घरांत धांवलीं...

शाम शांतूलो व्हडलो चलो... जायूपरस एक-देड वर्सान
व्हड. शांतूगेर दोनच भुरगीं व्हडलो शाम आनी धाकलें चली इंदू.
चलो आसूनय जायुची शामावांगडा चड इश्टागत. इंदू ताका
गांठीक नाका आशिल्लें... तें रडकुरें आनी अजागळ आशिल्लें.
हाच्या उरफाटें जायू... तें हांसत्या मुखाचें, भौच शिटूक आनी
चपळ... आनी दिसतालेंय कितलें सोबित... एखाद्र्या कुशळ कला-
कारान भौच स्रम घेवन घडयिल्ली म्हूर्त कशी! हाका लागून ताणें
सगळ्यांचीच मना जिखिल्लीं. शाम तर ताका एकखिणभर लेगीत
पातये नाशिल्लो... शाळेंतलो अभ्यास जांव वा खेळ जांव शाम
आनी जायू वांगडा आसतालीं... इंदूक सदांच एकोडे दवरतालीं.

इंदूक धांवडावन घालपाचें काम जायूच करतालें... मागीर इंदू रडत आवय म्हऱ्यांत वच... सामकेंच सोसूं नज जालें म्हणटकीर शांतू शामाक धपकायतालें... आवयविणें पोर म्हणून तें जायूक एका उतरान लेगीत दुखय नाशिल्लें...

शांतूमावशेगेर जायूची जाताली ती अपुरबाय आनी तोखणाय थोडेशे फाजील लाड जाताले म्हळ्यार जाता. ताच्या मनांचेर बरे संस्कार जांवक पावलेनात कित्याक तर शांतूल्या घरांत संस्कारी आनी भुरग्यांचेर बरे परिणाम जांवचे अशें वातावरण नाशिल्लेंच. शिटूकपणाक लागून जायू नाका ते पिरायेचेर न्हय तें शिकिल्लें. तरे तरेचे भेस करप, श्रिंगारप, पोले - ओंठ - रंगोवप चलतना जोत्याचो फटफट आवाज करीत कुले हालयत चलप हे मावशेचे सगळे गुण जायून दीस्त आपणायल्ले... शाम तर शांतू-लोच पूत. सगळ्याच गजालींत तो एक पावल फुडें. पिराय चवदा वर्सांची खरी पुण दिसतालो सोळा सतरा वर्सांचो कसो ... जायसान घसघशीत वाडिल्लो. घरांत चलतालें तें चोरून मारून पळोवन आनी भायर ताच्या असल्याच भुरग्यांच्यो गजाली आयकून ताका दादले बायलांच्या संबंदाविशींचें गिन्यान ते ल्हान पिरायेरुच जाल्लें. अचरट उलोवपांत तर शाम सामको फुडें ... बापायक तो मातूय भियनाशिल्लो आनी आवयक भुरग्यांचे चलणुकेचेर लक्ष दिवपाक वेळूच नासतालो...

शामाचे लगाडीक लागून जायूय शेफाल्लें... शाम ताका आपणें पळयल्ल्यो आनी आयकल्ल्यो गजाली लज-भीड दवरिनास्तना सांगतालो... धा - बारा वर्सांच्या जायूक तातूंतलें सगळेंच कळटालें अशें न्हय पुण शाम सांगता तें कितें तरी नवें आनी ओडलायणें अशें ताका दिस. तातूंतच घरांतलें वेगळेंच वातावरण शांतूच्या ईश्टाचें अवेळार यवप, मागीर शांतूचें तांच्यावांगडा

खिदळप, कुडीचें दार धांपून भितल्ल्या आवाजांत फुतफुतप ह्यो सगळ्यो गजाली जायुच्या मनाचेर एक वेगळोच परिणाम करताल्यो ... जायुचें मन तशेंतशें घडत वतालें ...

एक दोन वर्सां गेलीं... शाम पिरायेन आनी मनात वाडिल्लो. जायासान तर तो चडूच भरिल्लो. ताचे नदरेंत वेगळेंच तेज आयिल्लें. पयलींची बडबड उणी जायत गेल्ली. भुरग्यांवांगडा दीसभर गड्ढ्यांनी नाजाल्यार कोयणेबालांनी खेळपी शाम आतां वरांची वरां आपले कुडींत वाचीत ना जाल्यार वगीच येवजीत बसतालो. तो आतां मॅट्रीकेच्या वर्गांत आशिल्ल्यान ताच्यांत जाल्लो हो बदल कोणाच्याच लक्षांत आयलोना ... 'अभ्यास करता आसतलो' अशेंच सगळ्यांक दिसतालें. पुण सोळा सतरा वर्सांची ही पिरायूच अशी आसता कीं भुरग्याचें भुरगेपण निकतेंच सोंपून तो जाणटपणांत पावल दवरुंक लागता. तांच्यांत घडपी हो बदल ताका कळटा न कळटा. तो वगीच लजता, मुर्वता. ताका एकलेंपण आवडूंक लागता. तो चार चौगांत उलोंवक कांचवेता. ताच्या मनांत चल्यांविशीं एक ओड निर्माण जाता पुण चली दिश्टी पडल्यारुच तो भुजता ... ताका उतर फुटना ...

जायुचेय पिरायेन चवदा वर्सांचो हुंबरो हुपून पंद्राव्या वर्सांत पावल दवरिल्लें. वाडटे पिरायेवांगडा तें आंगा-पेरानय वाडलें ताचो आंगलोट नदरेंत भरपा इतलो घसघशीत जालो. मुळच सोबीतकाय आतां चडूच उठून दिसूंक लागली. छातयेक आनी कुल्यांक जुवानपणाची उबारी आयली ... जायुचे नदरेंत लज भरसल्ली धुंदी लिकलिकूंक लागली ... भोंवतणच्या संवसारां विशीं ताचें गिन्यान वाडलें ... पळयल्ले आनी आयकल्ल्या गजालींचे अर्थ ताका नव्यान स्पश्ट जांवक लागले. शामावांगडा रात दिस खेळपी, धुमशेणां कांडपी जायू आतां ताचे नदरेक नदर दिना जालें. ताच्या गळ्यांत गळो घालून भोंवपी जायूक आतां

ताचो चुकून लेगीत स्पर्श जाल्यार शेणिल्लेवरी जावंक लागलें, तें ताका चुकयतालें पुण ताचो सांगात ताका जाय जायसो दिस. ताका शामाची ओड लागली... न कळटां लागिल्ली एक वेगळीच अनामिक ओड !...

अकलो बशिल्लेकडन शामयवी जायुचेच विचार करतालो. ताच्या दोळ्यांमुखार जुवानपणान रसरसलेलें सोबीत जयंती रातदिस नाचतालें... पुण खऱ्यानीच जायू जेन्ना ताच्या म्हऱ्यांत येतालें तेन्ना तो गळसाणटालो, गोंदळटालो. शाम तसो शिक्षित भुरगो. पुण ज्या वातावरणात तो वाडिल्लो आनी ताका जे तरेचे इश्ट मेळिल्ले ताका लागून ताच्यो मोगाच्यो कल्पना सामक्यो सरळ, साद्यो आनी उक्त्यो आशिल्ल्यो... पुस्तकांतल्या काणयांत मोग मोग म्हण उतरांचो घोळ घाल्लो आसता... शामान असलीं पुस्तकांय वाचिल्लीं. पुण भुरगेपणांतल्यान खासा आपल्या घरांत ताणें वेगळ्योच गजाली अणभवल्यो... ताची आवय बापायवांगडा उलयतना पळेल्ली ताका याद जायना.. ताचो बापूय चडसो घरांत आसच नाशिल्लो. तो घरांत नासतालो तेन्ना कोण कोण अनवळखी दादले येताले.. शांतू ताची आवय त्या दादल्यांवांगडा किटकिट्टालें... वरांचीं वरां तांचेवांगडा कुडींत बसतालें... शामाक हाचें कुवाडें पड... एक दादलो तर आत्र्यापयऱ्यांत येतालो... ताचें नांव कृष्णा म्हण कोणेंतरी A शामाक सांगिल्लें... बाजीर शिर्विसेक आसतालो खंय. ताच्या हातांत चार पैसो घोळटालो देखून शांतू ताचो चड थातोमातो करतालें... तो येवचेलो आसल्यार बरें श्रिंगारतालें...

असोच अक दीस कृष्णा आयिल्लो.... तो दीस शाम केन्नाच विसरपाचो ना... त्या दिसा दनपरांच कृष्णा आयिल्लो... फेरदि काळी पँट आनी तांबडोच फुलांचो बुशशर्ट घाल्ल्यान तो तांबडोच

दिस. ... इल्लेशें कूट्ट केल्लें ताणें... वास येवचो न्हय म्हण ताणें
माथ्याक कसलें तरी तेल घाल्लें... पुण ताका मदि मदि लकणी
मारताली. शाम ताका बारीकसाणेन तेळटालो...

“शां...तोऽ...” पडवेर रावन कृष्णान उलो मारिल्लो.
उतरां ताच्या ओठांत अंडखळटालीं... ताचो उलो आयकून
शांतू धांवन पडवेर गेल्लें... तें न्हाणयेंत न्हातालें जांवये...
जुनेराचो एक कुडको ताणे आंगा भोंवतणी कसोतरी गुटल्ला-
यल्लो... अर्दे अदिक आंग उगडेंच आशिल्लें... कृष्णाचो आवाज
आयकून तें तशेंच ओल्यांनीच भायर धांविल्लें... ओल्या आनी
विरविरित जुनेरांतल्यान शांतुची गोरीपिठु काया उठून
दिसताली... सोच्यान आदिच भान विरयत जाल्ल्या कृष्णाची
तकली शांतूचो देह पळोवन सामकी घुंवली... ताच्यो वासना
पुराय चाळवल्यो. तो सामकोच उचंबळून गेलो. शांतू खिणांत
शिटकावलें... कृष्णा एक फावट चाळवलो म्हणटकीर ताका
जाय तें मेळ्ळे बगर तो कसोच शांत जायना हें शांतूक अणभवान
खबर आशिल्लें... तातून आनिक आज तो पियेल्लो... शांतून
फाटफुडो पळेनास्तना कृष्णाक तसोच हाताक धरून भितल्ले
कुडींत व्हेलो... वता वतां तो शांतूच्या वेंगांत कोसळ्ळो...

श म दोळे तटास करून हें सगळें पळेतालो. माजराच्या
पावलांनी तो कुडीच्या दारांत गेलो... दार हय न्हयशें
धांपिल्लें. • शामान दाराचे खांचीक दोळो लायलो. •

शांतूच्या आंगावयलें जुनेर एक कोनशाक पडिल्लें.
कृष्णाच्या काळ्या देहाच्या वेंगेंत शांतुची गोरी काया उठून
दिसताली. पुराय आवेगान कृष्णा ताका आंवुळटालो... आंगांत
आंग जाय तशें पिश्टतालो.., शांतू ताका जाय तें कशेंक दितालें..

कृष्णाच्या तोंडांतल्यान उतरां शणटालीं-“शां ..तू ऽ हांव तुजर. .
मो ..ग करतां, खूब मोग... खूब... खूब .. ”

मोग ! मोगाचें पयलें रुप शामान पळेल्लें तें अशें !
पिरायेच्या चवदाव्या वर्सा पळेल्लें मोगाचें तें उगडेंनागडें रुप
ताच्या मनार खोल खोल उदेल्लें... तो दाराचे खांचीक दोळो
लावन तसोच उबो राविल्लो तेन्ना अवचीत थंय जाय पाविल्लें...
ताकाच सोदीत थंय आयिल्लें तें... “शा ऽ ” ताणें उलो अर्द्यारुच
सोडलो... तो दाराक दोळो लावन उबो रावला तें पळोवन तें
शिटकावलें. जायूक पळोवन शामान तोंडार बोट दवरुन ल्हवूच
म्हळें- “शू ऽ वगी राव- ” आनी ताणें ताका कुरवांनी म्हऱ्यांत
आफयलें... “भितर पळय...” दारा खांचीक बोट दाखोवन तो
फुतफुतलो...

जायून दारा खाचींतल्यान ल्हवूच भितर पळेलें... कुडींतल्या
कानाप्याचेर ताची मावशी उदारीच लंबडलेली... आंगार बोटभर
तिरांटो लेगीत नाशिल्लो... म्हऱ्यांतूच कृष्णाय लंबडलेलो... तेच
अवतिकायेंत... ‘ शांतू-शांतू’ अशें फुतफुतत तो म्हऱ्यांतली
रसरसलेली, काया अधाश्यावरी अजून आंवुळटालो. ताचें कशेंच
समाधान जायनाशिल्लें...

“ए ऽ ऽ ...” जायून एक हय न्हयशी किळांच माल्ली आनी
तें थंयच्यान धांवलें तें बद्द भितल्ले वासरेंत... लजेन तें नांबडें
तांबडें जाल्लें. शामय ताच्या फाटल्यान धांवलो. “ ए ऽ ऽ कितें ...
करतात... रे ... तीं. ?...” जायून हुस्कारे सोडीत, थरथरत
विचाल्लें...

“मो...ग...” शामाचो आवाज घोगरो जाल्लो... उतर
गळ्यांत अडखळटालें. “असो ऽ...” अशें म्हणून शामान जायूक

घट्ट वेंग माल्ली... "आमिय तसोच मोग करुंया..." अशें म्हणटां म्हणटां ताणें जायूचे ओंठ चुमले...

"नाका... नाका... नाका..." आंग शिरशिरावन जायून शामाक धुकलन उडयलो आनी भायर धांव माल्ली ती बद्द पोरसांत... थंय तें केदोवेळ खर्शेखर्शेत उबें रावलें. तें साण्ण गोंदळिल्लें... इतलो तेंप तें शामावांगडा खेळटालें. तरेतरेचे खेळ. तीं एकमेकांचेर थापटां घालतालीं... आंगार पडटालीं, पुण आयच्या ताच्या स्पर्शांत कितें तरी वेगळेंच आशिल्लें.. एक भिरांकूळ हुनसाण... उब! भिरांकूळ पुण ओडलायणी... जाय जायशी ! त्या स्पर्शांत जायूक शाम आनी आपणा भितल्लो फरक कळळो. त्या दिसा तें खूब वेळ मेरेन पोरसांत येवजीत बशिल्लें.. आपुण चली आनी शाम चलो हाची जाणविकाय ताका एका वेगळ्या अर्थान जाली...

त्या दिसा जाल्ली ती जाणविकाय दिशीं दिशीं चड आनी चड स्पश्ट जायत गेली... न कळटांच जायू आनी शाम हांचेमदीं एक वणत उबी जाली...

पुण जेन्ना एकदोन वर्सांची भर त्या दोगांयचे पिरायेंत पडली तेन्ना तांच्या मनांत एकमेकांविशीं ओड निर्माण जाली. कृष्णाचो आनी शांतूचो श्रिंगार पळोवन शामान जायूक वेंग मारिल्ली. तेन्ना जायूची पिराय बारा तेरा वर्सांची आशिल्ली. आता तें सामकें जुवानपणाचे शिमेर पाविल्लें... हरशीं खंयचीय चली सोळा वर्सांची जाली म्हणटकीर तिचेर जुवानपणाची कांत मारता. ती खऱ्या अर्थान वयांत येता... सादारणपणान सगळ्या चलयांक हो नेम लागू पडटा अर्थांत कांय आडवाट सोडल्यार ! जायू ह्या आडवाटांत येता. मनान आनी शरिरान तें चौदा वर्सांच्या हुमऱ्याभायर सल्लें तें जुवानपणाची कांत घेवन !

शामान आपलो बडबडो सभावूच सोडून दिल्लो. पुण जायू पयलींभाशेनूच आशिल्लें... शाम सोडून हेर सगळ्यां वांगडा तें बडबड उलयतालें... वड्यावरी खळखळटालें... व्हडा-व्हडान पदां म्हणटालें. शाम दिश्टी पडटकीर मात मान सकयल घालून वग्गी रावतालें.., ताका केन्नाच मान वयर करून पळेनाशिल्लें. शामय जायू आसा थंय चड वेळ रावच नाशिल्लो... एका दोळ्यांत ताका पळेतालो आनी कूस मारतालो.. तों वतकीर इंदून नाजाल्यार आनी कोणेय जायूक म्हणचें आवयऽऽ तं भियेता हय गो तेका ?” खरें म्हळ्यार प्रश्न विचारपीच शामाक थर्त भियेतालीं... मागीर जायून जीब काडून शामाचे फाटीक चाळोवन जाप दिवची - “हेऽतेका हांव भियेतां ?... हूंऽऽ...” अशें म्हणटना तें मानेक एक सोबीत झटको दितालें...

एकमेका पासून पयस रावपाच्या यत्नांत जायू आनी शाम मनान खूबब लागीं आयलीं...

असोच एक सांजेवेळ ! मांडवीचीं ल्हारां एकमेकांकडेन खेळटालीं... वाखुळटालीं... रायबंदरचो मार्ग सदांवरीच नेटान धांवतालो- बसी, धाकल्यो गाडयो, सायकली, स्कुटरी वांगडा घेवन तो मार्ग एकसारको धांवतालो... मात लेगीत उसरपत घेनास्तना. पळेतल्याक लेगीत घुंवळ येवपा खबरी ! पुण जायू आपल्या कुडीच्या जनेलांत बसून ताकतिकेन धांवपी मार्गाक तोखेतालें. इतल्यांत ‘करंऽऽ’ असो ब्रेकाचो व्हडलो आवाज करून एक पांचवीच बस शांतुल्या दारांत थांबली. जायून कच्च करून आंग काडलें. आंग शिरशिरावन ताणें भायर नदर माल्ली. पळे जाल्यार माशेलांतली बस... “सेर्त, मामागेरच्यान कोणूय तरी येयला जातलो - ” अशें आपल्याच ठाय फुतफुतत जायू कुडी भायर धांवलें...

तें पडवेर पावलें तेन्नाच सदा आंगणात भितर सरतना ताका दिसलो. सदा ताच्यामामालो शेजारी . . . जायू सदाक पळोवन अजापलें. ताचें देविल्लें खुमणे पळोवन जायूक कितें उलोवचें तेंच कळना जालें. पुण सदाक पळोवन फाटल्या दारांत आशिल्लो शांतुचो घोव बेगीबेगीन फुडले पडवेर आयलो . . . सदान ताका एके कुशीक व्हरून ल्हवूच कितेंतरी सांगलें तें आयकून ताचेंयबी खुमणें देंवलें . . . तो कितेंतरी उलोवंक सोदी पुण ताचे फाटोफाट पडवेर आयिल्ल्या शांतूक पळोवन तो वग्गी रावलो. सदाक पळोवन शांतूय मात्शें अजापलें . . .

“सदामा केन्ना येयल्लो तर ? ” ताणें विचाल्लें.

“आवय बरी ना खंय . . . आफोवच्याक येयला तो . . . तूं भायर सर बेगीन. माशेलांतली बस येवची जाली . . . ” बायलेच्या तोणाक पळेनास्तना घोवान जाप दिली.

“चड बरी ना रे सदामा ? ” आवय बरी ना हें कळनाफुडें शांतुचो आवाज रडकुरो जालो.

“हूं S. . . ” सदान शांतूचे नदरेक नदर दिनास्तना तकली हालयली . . .

मावशी माशेलांत वचूंक भायर सल्ली तेन्ना तिच्या वांगडा आपणेंय वचचें अशें जायूक दिसलें . . . मात मावशेक विचारपाचो ताका धीर जालोना मावशी सामकी रडपाकडेन पाविल्ली. तें पळोवन तें मावश्यासरी गेलें आनी ताणें ल्हवूच विचाल्लें— “हांव येव रे मावश्या ? ”

“नाका, नाका, तूं आनी शाम हांगाच रावात . . . हांव

तेका माशेलांत पावोवन रोखडोच येतां . . . ” आंगार खोमिस चडयतांचडयतां मावश्यान धुवडेक सांगले .

‘तू आनी शाम’ . . . मावश्याच्या उतरांनी जायूक सट् करून शामाची याद जाली . . . येद्या बोवाळांत खंय आसा काय तो ? जायूक येवजलें . भिरभिरते नदरेन तें ताका सोदपाक लागलें . . . वासरेच्या जनेलाचे फळयेर तो पांय हालयत बशिल्लो . आवय बापायच्या तोंडाक आरतून परतून पळेतालो . ताचे नदरेंत ती सदांचीच लिकलिकसाण आशिल्ली . . . तें नदरेक नदर दिवपाचो जायूक धीर जालोना . . . ताणें मान सकयल घाली . . .

मावसो आनी मावशी भाशेलांत वचपी बसींत चडलीं तेन्ना जायूक वगीच एकलेपणाची जाणविकाय जाली . . . शाम भितल्ले कुडींत बशिल्लो देखून जायू पडवेरुच बसलें . . . ताका भितर वचपाक धीरुच जायना जालो . दोन तीन वर्सापयलीं ताणे शामाचो एके तरेचो कांचसो घेतिल्लो . . . त्या दिसाच्यान शाम एकलो आसा थंय तें खिणभर लेगीत रावनाशिल्लें . . .

‘मावसो रात जांवच्या आदीं परत आयलोना जाल्यार . . .’ जायू येवजितालें . ‘शाम आनी आपुण दोगांच !’ एक रात शामाचो सांगात . . . जायजायसो . . . ओडलायणो पुण तरीय भंयान आंगार कांटो हाडपी .’ जायून आंग शिरशिरायल . . . एक कसलें तरी ल्हार ताचें आंगानआंग स्पर्शून गेलें . वीज कशें ! . . .

पणजेचे दिकेन वचपी निमाणी बस शांतूल्या दारांत थामनास्तनाच गेली आनी जायू उठून उबें रावलें . . . पयस-मार्गार वगीच नदर मारून तें आपल्याच ठाय फुतफुतलें - “आऽ मावसो येयलोना - ”

“ बाप्पा आयज यवचोच ना ... म्हाका खबर आसा !
 आजी मेल्या म्हण सदा येयल्लो ... मागीर बाप्पा रोखडोच कसो
 येतलो ? ” शाम ! हय शामूच उलयतालो. ताचे दोळे लिक-
 लिकताले ... खातखुतल्यो जाल्लेकरी हांसताले. खिणभर त्या
 दोन मिस्कील दोळ्यांकडे पळोवन जायून मान सकयल घाली
 आज्जेच्या मर्णाची खबर ताका सदा आयलो तेन्नाच हयन्हयशी
 कळिल्ली ... मावसो आतां येवचोना हेंय आयकून ताका अजाप
 जालेना ... ताचें अजाप खासा ताच्या मुखारूच उबें आशिल्लें
 आपली म्होवाळ नदर ताचेर रोखून ...

“ एऽ उलयना म्हजेकडेन ? ” शामान विचाल्लें

“ .... ” मान आनीकूय सकयल वता.

“ जयंती .. जयू ! म्हजेर कित्याक रागार तूं ? एऽ वयर
 तरी मान कर मुगो...” शामाक खूब उलोवपाचें आसता... तांच्या
 काळजांत दाटिल्ल्या भावनांक तो उतरांनी वाट करून दिवक
 सोदी पुण ताका फावो तीं उतरां सुचचना. तो ल्हवूच फुडें सरता
 आनी जायूचे हात हातांत धरता. आनी स्पर्शांत कितें अप्रुप जादू
 आसता कोण जाणा ! जें शंबर हजार उतरांनी जांवचेनाशिल्लें,
 तें हातांच्या स्पर्शांत खिणाभितर घडून येता. जायू मान वयर
 करून आपली लज भरसल्ली नदर शामाचे नदरेक मेळोवन थर-
 थरत्या आवाजांत, “ शा ... मऽ ” असो आर्त साद घालून
 तांच्या गोपांत रिगता... ताका घट्ट वेंग मारीत पुटपुट्टा-
 “ शाम ! शाम ! ! म्हाका तूं खूब आवडटा ... खूबऽ ...
 खूबऽऽ...”

काळजाक काळीज मेळिल्लें ! कांय खिण सामकी
 शांतताय ... फक्कत स्वास उस्वासांचो आवाज ... तरणी मनां

एकमेकांक मेळटात तो अप्रुप खिण सादून तिळसान माजराच्या पावलांनी भितर सल्ली... मातूय कळूंक दिनास्तना तिणे त्या दोगांकूय सांसपिलीं... ल्हवूच आपल्या गोपांत घेतलीं...

परत कांय खीण! ! जायू भानार आयलें आनी कुशीक सल्लें. ताचें मुखामळ लजेन तांबडे जाल्लें. दोळ्यांतल्यान खोशयेचीं दुकां पाजरिल्लीं. खिणभर ताणें शामाक पळेलो आनी मागीर दोनूय हात दोळ्यांर दवरून, लजेन जीब चाबून आनी "ए S तिळसान जाली पळय" अश म्हणत तें भितर धांवलें...

शाम केदोवेळ पडवेर उबो रावलो. घरा-घरांत लामणदिवे पेटिल्ले... तुळशी मुखावयल्या निरांजनांतल्यान हांसत हांसत तिळसान फुडें सरताली... जायून तूळशीमुखार निरांजन पेटून हात जोडले... मंद उजवाडांत ताचो सोबीत चरो उजळूनगेल्लो... प्रसन्नताय ताच्या सगळेच कायेर फांकिल्ली...

पडवेर उबो रावन शाम जायूचें तें रुप दोळ्यांत भरून घेतालो... एकचित्तान ताकाच पळेतना तो खासा आपणाक खंयतरी शेणोवन बसलो...

रात.. वाठार सूस्त न्हिदिल्लो. दिसभर धांवन-धांवन खर्शेल्लो रायबंदरचो तो लांबचे लांब मार्ग पातळावन विसव घेतालो... मदिंच ताणें कूस परतिल्यार वाठाराची शांतताय भंगताली. नाजाल्यार मांडवीच्या ल्हारांचो खळखळ ल्हारां मेजपा इतलो स्पश्ट कानार पडटालो...

हांतुणार पडिल्लेकडेन जायू हे कुशीवयल्यान ते कुशीर तळमळटालें... खरें म्हळ्यार ताका हांतुणाक फाट लायनाफुडें

सूस्त न्हिदपाची संवय. पुण आज ताचें चित्तूच थान्यार नाशिल्लें. कुडींत एकलें न्हिदपाक भंय दिसता म्हण ते शामाच्या सांगातान वासरेंत न्हिदिल्लें., पुण आतां शामाचो वदळचो स्पर्श आनी ताचे वेंगेचो आवेग याद जावन. ताचें आंग शिरशिल्लें. वदळ तें ताचे वेंगेंतलें मुटिल्लें... पुण आतां ? येदे व्हडलें वासरेंत तीं दोगांच. आशिल्लीं. . वासरेच्या दुसऱ्या पोंताक कानाप्यार न्हिदिल्लो शाम जागोच आसा म्हणपाचें ताच्या हुस्काऱ्यावयल्यान कळटालें... तो कुशीर वळळो तसो कानाप्याचो करं... करं करून आवाज जालो... जायून आंग काडलें... ताच्या दोळ्यांमुखार कृष्णा आनी शांतूमावशी उबीं रावलीं... कृष्णा शांतूमावशेचेर मोग म्हण कितें करी तें ताणें जायते फावट पळेल्लें... तशें बी कितेंय शाम आपणाक करीना मू ? ... ताका येवजलें .

जायूक आतां इंदूचीं पयलेच फावट याद जाली. इंदू आशिल्ले जाल्यार ताका सांगाताक घेवन आपुण भितल्ले कुडींत न्हिदतले आशिल्लें. ताका येवजलें. खरें म्हळ्यार इंदूक ताच्या आजोळा-माशेलांत दवरपाक कारण जायूच... जायू मेळत तेन्ना ताचेवांगडा झगड. संद मेळटा तेन्ना तें इंदूक तिडयलेबगर रावनाशिल्लें.. हाका लागून इंदूचो सभाव चडूच पिरपिरो जालो. दिसूयभा किजिलां आयकून शांतू वाजेलें. ताणें खासा आपले धुवेक व्हरून आपल्या कुळारा दवल्लो. . शांतूच्या ह्या कर्तुपाक लागून. शेजार सांबाऱ्यांनी ताका दुशणां दिल्लीं “ कितें बाये ही बायल ! पोटचे धुयेपरस धुवडी चड हय गो हेका ? ” आनी खरेंच शांतू जायूक चुकून लेगीत दुखय नाशिल्लें... ताका दुखोवपाक म्हळ्यार आपले मेल्ले गेल्ले भयणीकूच दुखोवप अशें ताका दिसतालें .. जायू आसून - आसून आनीक थोडो तेंप आसत अशें तें चिंततालें जांवये. पुण शेजारचीं बांयलां मात जायूक थोम मारतालीं...

इंदूची याद जावन जायू मनांतल्या - मनांत चुरचुल्लें...

आनी कानाप्यार पडिल्लेकडेन शाम सामको उचंबळून गेल्लो... 'दादले आनी बायलां हांच्या संबंदांविशीं पुस्तकांत वाचिल्ल्यो गजाली ताका याद जाताल्यो... 'आपलो जायचेर मोग आसा ताचोय आपणाचेर आसा... आमचीं मनां आनी काळजां जुळ्ळ्यांत मागीर एक रात मेळिल्ले हे संदीचो लाब कित्याक घेव नये ?... कित्याक ?' ताचें एक मन येवजितालें.

'हयें ५ अशें उपकरना जायुचें कंवळें मन दुखवत, ताच्यो भावना, तांचीं म्होंवीं सपनां भंगत अशें कर्तुप केन्नाच घडूंक फावना... केन्नाच.-!' दुसऱ्या मनान शिटकायलो.

पुण पयल्या मनान दुसऱ्या मनाचेर रोखडेंच जैत मेळयलें. जुवानपणान रसरसलेली काया इतली म्हऱ्यांत आसतना शामाचें तें तरणें मन ताका कशें वगी न्हिदूंक दीत ? ताच्या दोळ्यांमुखार ताणें कितलेशेच फावट पळेिल्लो कृष्णा वांगडा ताचे आवयचो श्रिंगार उबो रावलो... हेर ईश्टांकडसून आयकल्यो असल्योच गजाली ताका याद जाताल्यो... ताचीं कानसुलां हून जालीं... शिरंतरांतल्यान वीज खेळटा असो ताका भास जांवक लागलो... तो सट् करून कानाप्या वयलो उठून उबो रावलो...

'कर'... असो आवाज आयकून जायून कच्च करून आंग काडलें. ताचो हय न्हयसो दोळो लागिल्लो. वदळच्यान ताचे तकलेंत नाका नाका आशिल्या विचारांची गर्दी जाल्ली आनी ताका लागून ताचें मन वगीच भियेल्लेवरी जाल्लें... तातूंतच 'कर' आवाज जावपाक एके चिचोंदरेन जायूच्या पायार उडी माल्ली तेसरशीं तें एक किळाच मारून उठलें आनी शाम न्हिदिल्लो तेवटेन धांवले... धांवतना अर्द्यारूच तें शामाचेर आपटलें. धडधडटे

छातयेन ताणें शामाक वेंग माल्ली . . . शाम खिणभर गोंदळळो पुण मागीर सावरून म्हळें- “ भियेंव नाका . . . चिचोंदर ती ! ” ‘आपुण उठिल्लों तो हीच काया कवेंत घेवपाक ’ ताका येवजलें. जायूच्या हूनहून उस्वासान आनी उबार छातयेच्या स्पर्शान शामाच्यो वासना पुरत्यो चाळवल्यो . . . ताणें वेंग घट केली. तो उजो कसो पेटलो . . .

आनी उज्या म्हऱ्यांत व्हरतकीर लोणी केन्ना विरघळ्ळे- बगर रावता ? “ नाका --- नाका रे शाम --- ” अशें पुट-पुटत जायून आपलें जुवानपण ताचे सुवादीन केलें ---

पिरायेच्या पंद्राव्याच वर्सा जायूच्या आंकवारपणाक वेर गेली ! ---

शांतूलो घोव दुसऱ्याच दिसा --- आयलो --- येतना ताणे वांगडा इंदूकय हाडलें. इंदूक पळोंवन जायू अजापलें. माशेलांत शाळेंक वचपी इंदू मदिच शाळा सोडून कशें आयलें ? ताका प्रस्न पडलो. इंदूक विचारतकीर ताणें सांगल- “ तुका सांगपा न्हय. तें... आतां आवय म्हाका हांगचे शाळेंत घालतली...” ही विचित्र जाप आयकून जायू वगी रावलें...

इंदू आतां पयलींपरस मात्शें शिटूक जाल्लें. तें शामाची आनी जायूची चलणूक बारीकसाणेन तेळटालें... शाम आनी जायू आतां इतलीं लागीं आयिल्लीं कीं तांका इंदूची आडखळ जांवक लागली. कितेंय निमित्त काडून ताका घांवडायल्यार तें म्हण- “ आतां बरीं उलयतात मुगो तुमीं ? हांव कित्याक वयतलें ? तुमकां म्हाजी आडखळ जाता जाल्यार तुमीच दुसरेकडेन वचात.. ”

आवयचे दीस जातकीर शांतू आयलें तेंच देंविल्लें खुमणें

घवन ! कुळारा ताचें कितें तरी बिनसल्लें. तातूंत तें येनाफुडच शेजान्नीन जाय आनी शामाविशीं ताचे कान फुंकले. इंदूनय वाचविदळपणां केलीं. घे ! शांतून शामाचेर फोग काडलो. तो मान सकयल घालून वग्गी रावलो. पयलेच फावट शांतू जायुकय उलयलें... आनी मागीर उरिल्लो राग ताणें घोवाचेर काडलो.

आतां शांतू जायुक आनी शामाक पातयेना जालें... शाम घरांत आसतना खिणभर लेगीत तें जायुक आपले नदरे मुखावयलें हालूंक दिनाशिल्लें. इंदू आदिंच जायूचो दुस्वास करतालें... हाका लागून तय बी जायुचेर दोळो दवरुंक लागलें. पुण ह्या बंधनाक लागून जायुक शाम चड आनी चड लागींचो दिसूंक सागलो... दीस रात तें ताचोच विचार करुंक लागलें...

एक दनपार.. वाठारांत एक वेगळीच शांतताय पातळिल्ली.. वोतांत तापून गेल्ली शांतताय. वोताची खर हूनसाण पातळिल्ली... वोताची खर हूनसाण सोसूं नज जावन मांडवीची ल्हारां धडेंचे कुशीक वग्गी सुस्तावल्लीं. मार्गाक मात बाबड्याक थारो नाशिल्लो... लख्ख वोट पांगरून तो एकसारखो धांवतालो. झाडां जोपां आपलेच सांवळेचो आलाशिरो घेवन उबीं आशिल्लीं...

शांतुल्या घरांत किण्ण पडिल्लें... शाम जेविनाफुडें पणजे गेल्लो... इंदू शेजराक खंयतरी गेल्लें. ताणें हालीं आपणाल्यो अशो वेगळ्यो इश्टणी जमयल्ल्यो. शांतुचो घोव दनपारचो केन्नाच घरा आसना. देखून त्या रखरखार घरांत दोगांच, मावशी आनी धुवडी आशिल्लीं. शांतू भितल्लेवटेन कसल्यातरी बारीक सारीक वावरांत गुल्ल जाल्लें. जायू वासरेंत कानप्याचेर लंवडून वग्गीच कितेंतरी वाचपाचो यत्न करतालें... तशी ताका वाचपाची बी व्हडलीशी गोडी नाशिल्ली... शाळेंतलो अभ्यास लेगीत तें वाजेवन करतालें. पुण चली मनीस म्हुण ताचें कोणाक कांय दिसनाशिल्लें. आतां वग्गीच येवजुपाक कितेंय तरी साधन जाय म्हुण ताणें दोळ्यांमुखार

पुस्तक धरिल्लें. येवजितां; येवजितां ताचो दोळो लागलो...

भायलें दार धुकलून कोण तरी, भीतर सल्लो... भितर सल्लो म्हणचेपरस लागींलागीं भितर लकलो म्हळयार चड बरें दिसतलें. पावलाक ताचो तोल वतालो ... दाराचे खिळयेक धरून तो उबो रावलो आनी ताची नदर कानाप्यार न्हिदील्ल्या जायूचेर गेली... ताचे दोळे लिकलिकले. न्हिदेंत आशिल्ल्यान जायूचो घागरो वयर सरिल्लो... ताच्यो गोऱ्यो पिठु मांडयो उगड्यो पडिल्ल्यो. तें उदारेंच न्हिदिल्ल्यान ताचे छातयेची उबारी उठून दिसताली. पळेतां पळेतां शिरंतरांतल्यान सळसळपी रगत ताचे तकलेक चडलें आनी ताणें कानाप्याचेर झोंपय घेतली...!

जायूची किळांच आयकून शांतू हातांतलो वावर थंयच उडोवन वासरेत धांवलें... जायूची कंवळी काया कृष्णाच्या काळ्या-किट्टू देहापोंदा चिड्डुल्ली... कृष्णा ताच्या आंगावयलीं वस्त्रां बुड्डीतालो आनी तें जिवाच्या आकांतान ताका पयस लोट्टालें... तो प्रसंग पळोवन शांतू रागान पेटलें सामकें... फुडें उडी घालून "सुण्या कास्ताच्या .." अशी गाळ मारून ताणें कृष्णाच्या कंबरार एक खोंट घाली. पियेल्यान कृष्णाचो तोल गेलो आनी ती संद सादून जायून ताका कानाप्यावयल्यान धुकलून उडयलो आनी तें खशेंत खशेंत वासरेच्या दुसऱ्या पोंताक धांवलें... मोडांत सांपडिल्लें वालीवरी जायू थरथरताले... आंगावयले कपडे सारके करपाचें लेगीत ताका भान उल्लेना...

भुंयमरवण आपटल्लो कृष्णा चडूच पेटलो ... फाटफुडो पळेनास्तना तो शांतूच्या आंगार झुडलो... ताचें न्हेसण ताणें बुड्डून काडलें... आपली तिडक चिड्डून शांतून मोऱ्यांनी आपली वस्त्रहीन काया ताचे सुवादीन केली...

मुखार चलता चलता तें पळोंव नज जावन जायून आपले दोनूय हात दोळ्यार दवल्ले आनी भितल्ले कुडींत धांव माल्ली...

ह्या एकाच प्रसंगान जायू शांतूल्या घराक साप विटलें. ताका पयलेच फावट आपल्या घराची आनी बापायची याद जाली... आनी ताच्या दोळ्यांतल्यान दुकां गळ्ळीं. मावशेगेर ताका एकूच आदार दिसतालो - शामाचो. 'ताका कळ्ळ्यार तो खातरीन कृष्णाक बुद्ध शिकयतलो.' जायून चितलें.

पुण कृष्णा वतकीर शांतून जायूक भितर व्हरून धपकायलें "हातूंतलें एक उतर लेगीत कोणाकूय सांगशी जाल्यार धाडायतलें... अब्रु वयतली तुजीच!"

मावशेचो तो अवतार पळोवन जायून घुस्मटलेवरी ओंठ घट्ट धांपले. ते रातीकडेन तें भितल्ले भितर खूब रडलें.

शांतूच्या दबाडग्याक लागून घडिल्ली खबर शामाक वा हेर कोणाकूच कळूंक पावलीना. त्या दिसाच्यान जायू मात पुराय बदलून गेलें... ताणें तोंडाक गुड्डो मारिल्लो पुण ताका घुस्मटलेवरी जातालें. देड एक म्हैऱ्या भितर वेरेंची जात्रा येवपा आशिल्ली. जायू ते जात्रेची मोटे उमळशिकेन वाट पळेतालें.. शांतुमावशेगेरच्यान ताका केन्नाकाय वचन शें जाल्लें... शाम सोडल्यार थंयच्या खंयच्याच मनशाचो सांगात ताका आतां नाका आशिल्लो... आनी आपुण खंयूय आसल्यार शाम आपणाक विसोरचोना आनी आपुण ताका विसरुंक शकचेना हें ताका खबर आशिल्लें...

देखून जेन्ना जायू जात्रेच्या दोन दीस आदीं बापाय वांगडा वेऱ्यां वचपाक भायर सल्लें तेन्ना ताणें मनांतल्या मनांत थारावन उडयलें 'पर्युन म्हणटात तें हांगा येवप ना ! ...' " ०००

आयज वीस-पंचविस वर्सां उप्रांत लेगीत जायुच्या मनांत शामाची याद ताजी टवटवीत आशिल्ली. कृष्णान केल्ली आगळीक आनी शांतुमावशेच्या घरांतलें पुराय वातावरण ह्या गजालीक लागून जायून पर्थून रायबंदरा पांय दवरूंक नाशिल्लो. पुण वेच्यां ताका सगळेंच नवें जाल्लें... त्या भायर बापायलीं तरेक तरेचीं बंधनां. शांतुमावशेगेर मेळटाली तशी मेकळीक ताका ताच्या घरांत बापूय आससर तरी मेळिळना. हाका लागून ताचो सभाव मात्सो एकमुळो सो जालो. घराफाटल्या पोरसांत बसून तें वरांची वरां येवजितालें, 'शाम आतां कितें करता काय? ताका म्हजी याद येता जातली.. हय येवकूच जाय. ताचो म्हजेर मोग आसा खंय... त्या दिसा सांगूं नाशिल्लें ताणें' त्या दिसाची याद जायूक कितले फावट तरी जाताली. आनी ताच्या आंगाची लहवेन लहंव फुलून येताली...

एक दीस जायून बापायक म्हळळें, "बाप्पो, अंदू शिगम्याक आमी शामाक हांगासर आफोंवया आं S..."

"कित्याक ? किटकिटोंक तेचेवांगडा ?" केन्ना न्हय तो रघू धुवेचेर वाजेल्लो. रायबंदरा घडिल्ल्यो कांय गजाली चड करून शामाची आनी जायूची दाटी, हाचेकडसून ताचेकडसून रघूक कळिल्ल्यो जांवये. देखून जायून आपुण जावन एक फावट रायबंदर सोडटकीर, रघून ताका चुकून लेगीत मावशेगेर वच म्हण सांगूंक नाशिल्लें वा आपल्यावांगडा थंय व्हरूंक नाशिल्लें. तो मात एक दोन फावट रायबंदरा वचून मेवणेची खबर घेवन आयिल्लो...

जायूक वेऱ्यां रावंक लागिल्ल्याक तीन वर्सां केन्ना जालीं कळूंकच नाशिल्लें पयलीं पयलीं ताका चुकिल्लेवरी जातालें. रायबंदरच्यो इश्टिणी, जालीच जाल्यार केन्नाय शाळेची याद ताका जाताली. हांगा आयिल्ल्याक ताची शाळा आपशींच बंद जाल्ली. पुण कांय दिसांउप्रांत ताणें नव्यो इश्टिणीबी जमयल्यो. इल्ली इल्ली ताका वेरेंची संवकळ जाल्ली .... रायबंदरच्यो हेर गजालींचो ताच्या मनाक विसर पडत आयिल्लो. फक्कत शामाक मात तें विसरुंक नाशिल्लें ...

वेऱ्यां येवन तीन साडेतीन वर्सां उप्रांत घडिल्ल्या एका प्रसंगान जायूचे जिणेक एक वेगळीच दिशा लागली.

०००

वेरेंचो शिगमो तसो फामाद न्हय ! ताचें खाशेलपण अशें कांय ना ... पुण रोमट पळोवपासारकें आसता. आयकुपा-सारकें आसता अशें म्हळ्यार चड बरें जातलें... खरें म्हळ्यार रोमट हें प्रत्यक्ष पळोवन आयकुपांत मजा आसता. पयसल्यान आयकुपाचो तो धोल - ताशांचो गडगड. रोमट वाजयतना वाजय-तल्यांचेर येता तो अवसर पळेतकीर आंगार कांटो उबो रावता. वेरेंच्या रोमटांत धाएक धोल आसतात... ताशांचें कोंत ना ! वाड्या-वाड्यावयलो एक एक धोल आसता. कांवगाळ वाड्या-वयलो धोल सगळ्यांत मोटो... आखो तांब्याचो. ताचेर तोणी पडटकीर बाकीच्या धोलांचो आवाज आयकुंकूच येना... ह्या धोलाचो आवाज वाठारांत घुमता आनी शिगम्याक नेट येता... रंग चडटा ... !

शिगम्याची उमेद सगळ्यांकूच ! जाणट्यांक तशी तरणा-ट्यांक, ल्हान भुरग्यांक तशी बायलांक ! तरणाट्यांची कल्सांवां आनी रंगी बेरंगी खोमसां, बुशकोट, जाणट्यांची धवी फुल्ल धोतरां हांका लागून सगलो आसमंत रंगून वता...

हरशीं कित्याकूय फाटीं आसत पुण शिगम्यांत मात रघू सगळ्यांत मुखार... एक धोल गळ्यांत घालून तो मेळांत सग-ळ्यांत फुडें आसपी. मेळांतले तरनाटे भुरगे ताच्या उतराक मान दितात. सारकें वाजयतात तांची तोखणाय आनी चुकतात तांची पुजा करपाक रघू फाटफुडो पळोवपी न्हय. मदिंच शबय घालप, कुयो मारप असले रघूक साप आवडना. पुण ह्यो गजाली घडले-बगर रावनात....

तमीक सुरू जाल्लो शिगमो पुनवे रातीं माणबी दवरतकीर सोंपपाचो. माणार पुनवेच्या चान्न्यांत उमेद भागसर शबय घालून जातकीर फांतोडेर देवस्पण - गाराणेबी करून माण दवरतात...

अंशीच एक शिगम्या पुनवेची रात... आसमंत सामको गड-
गडटालो... रघू आपलो धवो फुल्लो भेस करून, कपलाक गंधाचो
तिबोबी लावन मेळावांगडा गेल्लो... तसोच माणार वचपाचो
तागेलो नेम. जायक तो केन्नाच माणार व्हरना. वाडटें-वडटें
चली... माणार बेबदेवी आसतात. वगीच कितेंय उलयत, फकाणां
मारीत... मागीर नसतीं केस्तांवा नाका. सांतेरीच्या देवळाकडेन
मेळ एकठांय जमतात तेन्ना थंय वाजता तें रोमट पळोवन जायू
घरा परततालें... धोल-ताशांचो गजर कानात भरून न्हिदतालें...

आयज सांतेरीच्या देवळामुखार मेळ जमतात म्हणसर रात-
चीं बारा जालीं... देवळांत बसून बसून जायूक न्हीद येवपाक
लागली... मात्सो वेळ रोमट पळोवन तें घरा परतलें. सगळ्या
वाठाराचेर पीठ कशें चान्ने शिपडलेलें. . भुरगपणांत जायूक अशे
चान्नेराती झाडा-झोंपाच्यो सांवळ्यो पळोवन खूब भंय दिस. अजून
ताका चान्ने रातीं भायर नदर मारपाक धीर जायना. पुण आयची
गजाल वेगळी. आयज भोंवतणी लोकांची जाग आसा... वाटेवय-
ल्यान येतल्या वतल्या लोकांच्या सांवळ्यांमुखार झाडा-झोंपाच्यो
सांवळ्यो खंयतरी लिपल्यात...

जायू घरा परतलें खरें पुण ताका न्हिदनूच दिसना जालें.
रोमट सामकें कानार मारतालें... जायू जनेलाचे फळयेर बसलें.
थंयच्यान मुखावयली वाट आनी वाटेन येतले-वतले लोक दिस-
ताले... पयसल्यान येवपी एक मनीस जायूक वळखीचोसो दिसलो.
इल्लो इल्लो तो लागीं पावलो तसो तो एक चलो म्हणपाचें जायू-
च्या लक्षांत आयलें. काळीच पँट आनी बारीक फुलाफुलांचो
बुशकोट घाल्लो तो चलो ताच्या घराचे दिकेन येतालो... तो
सामको म्हऱ्यांत पावलो तसो तो कोण आसुये ह. वो जायूक दुबाव
आयलो आनी ताणें धांवत वचून फुडलें दार उगडलें... आनी तें
दोळे तटास करून पळोवपाक लागलें.

ताच्या मुखार शाम उबो आशिल्लो !

“ वळखलें जयंती ? ” हांसकुरी नदर जायुचे नदरेंत रोमून शामान विचाल्लें. ताचे नदरेंत तीच पयलीची लिकलिकसाण आशिल्ली.

“ ... ” जायूची मान आपशींच सकयल गेली.

“ रोमट पळोवपाक आयिल्लों आमिगांवांगडा.. बाप्पा खंय, माणार गेला मुगो ? ” शामान हेवटे तेवटेन पळेत विचाल्लें. ‘ शाम कितलो बदल्ला. पयलीं उलयतना वगीच गोंदळटालो... आतां पळे कसो उलयता आनी आंगा पेरानय कितलो वाडला ! ’ जायूक येवजलें.

‘ जयंती आतां पयलींचें, ना ... पयलीं निकतीच फुलूंक लागिल्ली मोगरे कळी कशी आशिल्लें आतां पुराय फुलिल्लें फूल... टवटवीत ! रसरशीत ! ’ शाम चिंततालो.

‘ ए ऽ म्हाका घरांत तरी घे मुगो... ’ पर्थून तोच फकाणर हांसो !

“ ए ऽ ऽ यादूच ना ! ” जायून जीब भायर काडून दोळ्यां हात धरून भितर धांवता धांवता म्हळें - “ ए ऽ राव आं बस ! ”

“ रावता आं... बसतां आं... ” शामान हांसून म्हळें आनी भितर सरून वासरेंतल्या बांकार बसलो.

खूब दिसांनी आवडीचो मनीस मेळटकीर मनाची अवति काय विचित्रच जाता... जायूक कितें करूं आनी कितें नाका अशें जालें. निमाणें ताणें साकर व्हरून शामाच्या हातार...

“ हें कितें ? ” ताणें थोडेशें गोंदळून विचाल्लें.

“ शिगम्याचें पुनवेचें तोंड गोड कर ... येदे रातचें घरांत कितें आसतलें ? म्हण साकर दिल्या—” ताचे नदरेक नदर दिना-स्तना जायून म्हळ.

“ कांय ना कशें तर ? साकरे परसय गोड वस्त आसा ” उलयतां उलयतां तो उठून उबो रावलो आनी खिणांत ताणें जायूक गोपांत घेतलें आनी ताचे म्होवाळ ओंठ चुमीत म्हळें, “ साकरेपरसय गोड . . म्होंवापरसय— ”

स्पर्श ! तोच ओडलायणो स्पर्श ... हून ! उब ! सगळीं बंधनां आनी चेपणां विरघळोवन उडोवपाची तांक ते उबेंत आशिल्ली ...

ते पुनवे राती मळबांतल्यान धर्तरेचेर धवें फुल्ल चान्ने पुराय आवेगान शिंपडलें. धर्तरी सामकी तृप्त तृप्त जाली !

शाम आनी जायू सामकीं तृप्त जालीं !

०००

कुडीन आनी मनान सुखावन जायू न्हिदलें... सामको तृप्त जावन पर्थून येवपाचें आनी जायूक केन्नांच न विसरपाचें उतर दिवन शाम गेल्लो...

मनशाच्या अद्रुश्टांत कितें कितें बरयल्लें आसता हें कोणाच्यानूच सांगूं नज वा आसा तें बदलूं नज. मागीर 'हवें हें केलें... हांव अशें करतलों, तशें करतलों हें वगीच म्हणप...

ज्याचें नांव आपल्या काळजार कोरांतून दवरिल्लें तो शाम असो अचकीत येवन मोगाचे पास पुराय घट करून गेलो ह्या सुखदिणें विचारांत जायू न्हिदिल्लें. . न्हिदेंत तें म्होवीं म्होवीं सपना पळेतालें. फांतोडेर दार धोडावपाचो आवाच आयकून तें जागें जालें. खिणभर ताका कितें जालें तेंच कळळेंना. मागीर ताका माणार गेल्ल्या बापायची याद जाली- " बाप्पा, येयलो दिस्ता--" अशें चिंतून पेट्रोलाची चिमणी घेवन जायू फुडल्या दारांत गेलें... भायलेवटेन खुबशा लोकांचे उलोवप आयकून जायून बेगी बेगीन दार उगडलें. भायर शेजारचे कांय लोक आनी रघूचे कांय ईश्ट आशिल्ले. रघुक पडवेर सोंप्यार न्हिदयल्लो... " भियोवपाची गरज ना तेका मात्शी घुंवळ येयल्या " कोणेतरी जायूक सांगलें.

पर्थून सगळ्यांनी मेळून रघुक अचळय उखल्लो आनी वासरेंतल्या कानाप्यार व्हरून न्हिदयलो. माणावयल्यान ताणीं ताका उखलूनूच हाडिल्लो थंय तो धोल वाजयतां वाजयतां घुंवळून पडिल्लो... उदक बी मारून ताका सावचीत करपाचे यत्न फुकट गेल्ले. मागीर ताच्या ईश्टांनी आनी हेरांनी ताका उखलून घरा हाडिल्लो...

शेजारचो यशवंत दोतोराक घेवन आयलो... दोतोरान एक
मिनिटभर रघूक तपासलो आनी मान हालयली आनी भायर
वतां वतां म्हळें, “कुरासांवाचो जबर आताक !”

“बाप्पा S S S ... ” जायून मारिल्ले किळांचेंन पुराय
वाठाराचे कान भेरेले...

०००

मेवण्याच्या मर्णाची खबर कळनाफुडें शांतू रायबंदरच्यान आयिल्लें. जायूक आतां शांतूमावशी सोडल्यार लागिचो नात्यांतलो असो कोण नाशिल्लो. फुडले सगळे विधी शांतुच्या घोवान केल्ले. घोवाक रायबंदरा धाडून शांतू थोडे दीस वेच्युंच रावलें. ताच्या मनांत जायूक रायबंदरा व्हरपाचें आशिल्लें, पुण घडलें वेगळेंच !

एक दीस सकाळींफुडेंच उठुकीर जायूक गरगरूंक लागलें.. पोटांत सामकें धवळून आयलें आनी तें ओंकाराक लागलें. शांतू धांवून आयलें. 'पित्त चाळवलें जातलें-' खिणभर ताका दिसलें. पुण जायूच्या म्हऱ्यांत वतकीर शांतुच्या अणभवी मनांत दुबावाची पाल चुकचुकली - 'हो ओंकारो सादो न्हय...'

'जायू s कितें जालें गो?' शांतून ताचो हात धरून नेटान विचाल्लें.

पुण ओंकाराच्याक लागून जाप आयलीना. शांतून ताचो हात धरून नेटान विचाल्लें - खंय गेल्लें शेण खांवक?"

शांतू आपलें आकवारपण विसल्लें.. आतां ताचेर जापसालदारकी आशिल्ली. आपणाचेरुय आंकवारपणांत होच प्रसंग आयिल्लो हें विसरून तें जायूचेर ताणशेलें -- "सांग पयलीं, खंय गेल्लें तें?"

खिणभर जायुच्या दोळ्यांमुखार शामावांगडा रंगयल्ली ती घुंद रात उबी रावली... निसर्गान आपलें काम दीस्त केल्लें. शामाचो आनी आपलो संबंद कळटकीर शांतूमावशी वगी रावतली... जाता तितले बेगीन लग्नाची तयारी करतली... लग्न हय!

शामावांगडा लग्न जावपाचे कल्पनेनूच जायू सुखावल . . . ताणें
लजेत लजेत सगळी गजाल शांतू मावशेक सांगली . . .

पुण कर्म करचें करून आपल्याच पुताचें नाव घेता हें आय-
कून शांतून आकांत केलो . . . जायूक आडवें उबें उजरायलें,
'चेडये ! गांवार शेण खावचे खावन वेल्यान म्हाज्या भांगरा
सारक्या चेड्याचें नांव घेता ? ह्यानफुडें तुज्या तोंडार नदर
लेगीत घालीना हांव . . . पड तुज्या मिणाक घेवन ! - ”

जायूक एकलेंच उडोवन शांतू रायबंदरा गेलें . . .

०००

मातृत्व ! मातृत्व हें बायलेचें सगळ्यांत मोठें सूख ! पुण केन्ना ? जेन्ना हें मातृत्व लग्नाउप्रांत घोवाकडसून येता तेन्नाच !! आंकवारपणांत आयिल्लें मातृत्व एक स्राप थरता. समाजांत ते आंकवार आवयचे विटंबनेक शीममेर उरता. घरचो, नात्याचो कांयच आदार नासल्यार तर विचारूंच नाका ! जायवरी !

शांतू मावशी जी 'तुज्या तोंडार नदर लेगीत घालना' अशे म्हणून गेल्ली ती खऱ्यांनीच चुकून लेगीत वेऱ्यां आयलीना. शामाक सगळी गजाल कळटकीर तो कसोच आयलेबगर रावचोना - जायचें मन जायक सांगतालें... पुण शांतू रायबंदरा वचून कितलेशेच दिस जाले तरीकूय शाम येवंक नाशिल्लो. एक दीस कोणेतरी खबर हाडली कीं शांतून शामाक घरांतलो भायर घाला म्हण ! म्हणटासर आनीक कोणे सांगलें कीं तो मुंबय शिर्विसेकसो रावला म्हण. खरी खबर जायक केन्नाच कळ्ळीना शाम येतलो हे पिशे आशेर तें दीस सारतालें...

पुण निसर्ग रावता ? जायच्या पोटांतलो गर्ब वाडत गेलो तशें ताका आपुण आतां साप्प एकलें पडलें म्हणपाचें कळून आयलें... भंयान ताचो जीव कासावीस जावंक लागलो. गांवांत रघूचे ईश्ट खूब आशिल्ले पुण कोण कितें म्हणत ह्या भंयान सगळे फाटी रावंक लागले. शेजारच्या यशवंताची बायल वा खासा यशवंत मात जायची वासपूस करतालीं... आनी खरो प्रसंगाक पावलो तो यशवंतूच ! ताचे बायलेच्या पयशिल्या नात्यांतली एक राण बायल ताणें जायच्या सांगाताक दवल्ली...

जायच्या आदाराक म्हण दवरिल्ले ते बायलेन फुडें ताचे जिणेची पुराय वाट लायली...

०००

पिरायेच्या वीसाव्या वर्सा जायू आवय जालें! आंकवार आवय! समाजाचे नदरेन वायट चालीचें चली. हरशीं भूरग्याचो जल्म जाता तो बायलेचे जिणेंतलो अप्रुप खिण... पुण ह्याच खिणाक जायूमुखार अडचणीचो दोंगर उबो राविल्लो... रघून तशी थोडीशी पुंजी दवरिल्ली पुण कशी म्हुण कोण जाणा ती बेगीनूच सोंपत आयिल्ली. यशवंताच्या पालवान जायून बाजारांतलो गाडो भाड्याक दिल्लो. ताचे म्हैयन्याक तीसपस्तीस रुपया भाडे येतालें. तेय पैशानी भागनाशिल्लें... कित्याक?

जायूच्या घराक, संवसाराक आनी खासा ताचे जिणेक सुंद-न्याच्या रुपान वायटी लागिल्ली. ती वायटी मेळटा तें पोखरीत सुटिल्ली. यशवंतान जायूच्या आदाराक म्हुण दिल्ली ती बायल. सुंदरें एक वायट चालीची बायल. यशवंताक तें खबर नाशिल्लें अशें न्हय पुण जायूचे ते अवतिकाप्रत ताच्या म्हऱ्यात कोण रावतलो? देखून ताणें सुंदन्याक हाडून दवरिल्लें. प्रसंगाक पावलें म्हुण जायूय सुंदन्याच्या उपकारांत उरिल्लें.

प्रेमाच्या जल्माउप्रांतची गजाल! शामाच्या मोगाची याद म्हुण जायू प्रेमाक आपल्या जिवापरस चड जपतालें. अजून ताका आशा आशिल्ली कीं एक दीस शाम येतलो आनी ताच्या नावान आपुण गळ्यांत मगी बांदतलें... सुखाचो संवसार करतलें... वगीच एक पिशी आशा! एक वाऱ्यावयलें सपन!! एक दीस ताणें आपल्या मनांतले विचार सुंदन्याक उलोवन दाखयले. सुंदन्यान उपहासान हांसून म्हळें - "पिशें तूं! पिशें! ... आगो मोग बी सगळें फट! दादल्याक जाय आसता तें बायलेचें शरीर- आपणाल्यो वासना भागोवपाक! शामान तुजे सुंदर कायेचो भोग घेतलो. तेन्नाच ताचे नदरेन ताचो तुजो संबंद सोंपलो... दादल्यांक जाय भोग! मोग न्हय!!"

सुंदरें उलयत रावलें . . . जायूक ताका आडावप जमलेंना. जायूच्या मनाची अवतिकाय ज्युरत वळखून सुंदन्यान ताच्या मनांत विखार भल्लो. जायूचें भेरल्लें मन इल्लें इल्लें सुंदन्याचे सुवादीन जालें. आपणाक लग्न जावपाक जाय, सुखाचो संवसार करपाक जाय ह्यो गजाली जायू इल्ल्यो इल्ल्यो विसल्लें. “ तुजे-वांगडा लगीन कोण जातलो गो आतां ? ” सुंदन्यान ताका भोवन भोवन म्हणचें. ‘ खरेंच आपणावांगडा कोण लग्न जातलो आतां ? आपलेसारकी चली जायच कोणाक ? ’ जायू येवजितालें.

लहवूलहवू लग्न ही गजाल मुळांतूच कशी वायट आपुण लग्न जावन कशें फसलें, कशें त्रासांत पडलें-’ हें सुंदरें जायूक मिठ-मिरसांग लावन सांगपाक लागलें. “ लग्न जावचेपरस नायकीण-पण पुण बरें गो बाये s . . . ” एक दीस सुंदन्यान स्पश्टूच म्हळें. तें आयकून जायूच्या आंगार शिरें करून कांटो उबो रावलो. पुण त्या विशयाचेर सुंदन्याकडेन वाद घालप ताका जमपाचें नाशिल्लें !

एक दीस सुंदन्याक जाय तशी संद मेळ्ळी. धाकलें प्रेमा जोरान तापिल्लें. वखद - विसद करपाक घरांत पैसो नाशिल्लो. जायू सामकें रडकुरें परतलें. हे संदीचो लाब घेवन सुंदन्यान म्हळें “ तू भियेव नाका ! हांव सगळें दीस्त करतां . ”

सुंदन्यान सगळें दीस्त केलें. तागेलो एक खाशेलो ईश्ट आशिल्लो. गावांगावांत फिरून रोप विकपाचो धंदो करतालो तो. सुंदन्याल्या गावांत येतकीर ताचो राबितो तागेरुच आसतालो. तो बायलांचो षोकी. एक फावट वेच्यां आयिल्लो तेन्ना जायूचेर ताची नदर गेल्ली . . . वासपूस करतां करतां ताका जिस्त सुंदरेंच मेळ्ळें. सुंदन्याकडसून संधान जुळोवपाचो ताणें

यत्न केल्लो. जायू अडचणींत पडनाफुडें सुंदन्यान आपल्या ह्याच ईस्टाकडच्यान वीसपंचीस रूपया घेवन दोतोरगेर वचून प्रेमाक वखद हाडलें आनी उरिल्ले पैशे सदांभाशेनूच आपले किरांटीक लायले...

दोन तीन दिसा उप्रांत सुंदन्यान आडखळत आडखळत जायूक म्हळें “ हायें, बोली करूनूच ताजेकडसून पैशे हाडिल्ले”

“ह्या म्हैन्याचें गाड्याचे येतकीर पयलीं तेजे पैशे फारीक करूंया ” सुंदन्याच्या उलवण्याचो अर्थ न कळून जायून म्हळें.

“तो म्हणटा... तो म्हणटा ” सुंदरें मात्शें अडखळळें, थांबलें आनी ल्हवूच उलयलें “तो म्हणटा तेका पैशे नाकात खंय तेका तूं जायें... तेपसत पैशे दिल्ले तेणें ! सांजे येतलो”

ते राती रोपैरान आपल्या पैशांचें पुराय मोल वसूल केलें...

मागीर दिसान दीस अशेंच घडूंक लागलें... जायू सुंदन्याच्या जाळयांत चड आनी चड घुस्पलें !

०००

पेडणेचो विठोबा गंवडो हो जायूचे जिणेंत आयिल्लो
निमाणो दादलो !

जायूक वाटेक लावन, सुटपाक कुस्तार असल्या जाळ्यांत
घुस्पावन सुंदरें गेलें... वतना आपली किरवंट बरीच फुगोवन गेल्लें
तें ! तो रोपैरथ मागीर चड तेंप रावलोना. एक दीस रोप विकूंक
म्हुण दुसऱ्या गावांत गेलो तो गेलोच ! जायूक व्हडलेशें अजाप
दिसलेंना, वायट तर मातूय दिसलेंना, आतां जायू कोणाची
मोगिका नाशिल्लें... आता ती एक नायकीण ! जाय ताणें जाय
तेन्ना येवचें जाय तेन्ना वच्चें... एक सोबीत रुपकार, एक रसरशीत
काया थंय आसा.... मेल्ल्या मनाची !

एक दीस सांजेवेळां चाळीस पंचेचाळीस वर्सां पिरायेचो
दादलो सुंदऱ्याक सोदीत जायूगेर पावलो... सुंदऱ्याचें नांव घेना-
फुडें जायून म्हळें “ सुंदरें हांगा ना आतां. ”

निर्लज्जपणान बत्तीसय दांत दाखोवन हांसत हांसत त्या
दादल्यान म्हळें “ सुंदरें गेलें फोणांत... म्हाका तूं जाय. तुजें
घर सोदपाक ही मांडणी काडची पडली म्हाका.”

तो खणीर मास्तर आशिल्लो, सदांच रातचो पलतडच्यान
वेऱ्यां येतालो. रात जायूगेर काडून सकाळीं परत पलतडी वतालो.
जायूक तो साप्प आवडनाशिल्लो. तो कितें दितालो, हाडटालो
ताचें पुराय मोल वसूल केलेबगर जायूक सोडिनाशिल्लो... रातभर
ताचे सामके हाल करतालो.. पुण जायूच्यो आवडी निवडी आतां
मेल्ल्यो...

होय मास्तर एक दीस पलतडी गेल्लो तो परत आलतडी
आयलोच ना !

खूब जाण आयले आनी गेले... सगळेच जायक आतां याद जाता तो विठोबा गंवडो. हेर दादल्यां परस खूबसो वेगळो... तो खरें म्हळ्यार आपुण जावन येवंक नाशिल्लो. जायूनूच ताका लागीं केल्लो म्हळ्यार जाता..

सांतेरीच्या देवळाक शिमिट काडपाचें काम चलतालें. तें विठोबान घेतिल्लें... देवळाक तेकुनूच खंयतरी रावपाची सोय जाता जाल्यार पळोवची म्हण वासपूस करतना कोणेतरी ताका जायलें घर दाखयलें. विठोबाक जायुविशीं व्हडलीशी कांय खबर नाशिल्ली... देवळाचें काम म्हणटकीर जायूनय ताका आपले पडवेर जागो दिलो. पेडणेकार तो ! आपल्या हातान रांधतालो, जेवतालो आनी थंयच न्हिदतालो. जायूकडेन तो लक्षच दिनाशिल्लो... आपलें काम आनी आपुण !

प्रेमाक लागून ताचो जायूकडेन संबंद आयलो. ताची अपुर्बाय करतां करतां तो ताका कितें कितें हाडून दिवंक लागलो... फुडें जायूकूय ताणें कितेंय हाडचें. मागीर जायूक तें अखिन्न जावपाक लागलें... एके रातीं जायून ताचें पुराय मोल फारिक केलें...

विठोबा पडवेवयल्यान घरांत पावलो. जायूचे चलणुकेन तो भुल्लुसलो. जायू ताका लग्नाच्या घोवावरी करतालें 'ह्या मुखार हेकाच सांबाळप—' जायून थारायल्लें. विठोबाय जायूक लग्नाचे बायले भाशेन वागयतालो... पारूच्या जल्माउप्रांत तर विठोबान पेडण्या वचपाचें लेगीत सोडलें... प्रेमाकूय तो मायेन वागयतालो... जायूचे जिणेक थिरताय आयली...

पुण ताच्या नशिबांत हेंय सुख नाशिल्लें. एक दीस रातीकडेन न्हिदिल्लो विठोबा थार न्हिदलो. परत आनीक उठलोना. जायून

बोवाळ करून लोक जमयले... कोणेंतरी वचून गांवच्या रेजिदोराक खबर दिली. पुर्तूगेजाचो तेंप तो ! रेजिदोरान रोखडेंच क्वार्तेलार कळयलें... तिळसानमेरेन विठोबाचें मडें थंयच उल्लें... तिळसनां एक पाखलो आनी एक गांवठी सोलदाद जायूगेर आयले... जायूची ती सोबीत घसघशीत काया पळेतकीर त्या दोगांयचे दोळे लिकलिकले... दोगांयभितर पुर्तूगेजांत कितेंतरी भासाभास जाली आनी त्या गांवठी सोल्दादान जायूक म्हळ, "हे पोय, तुकां क्वार्तेलार येवन 'देक्लारासांव' दिवचें पोडटलें-तो केसो मेलो तें कोवन.. दुबाव मात्ता--"

जायून तांच्या पांयार घालून घेतलें "सायबा पांया पडटां, जायें तें कर पुण क्वार्तेलार मात व्हरूं नाका--"

प्रेमाक आनी पारूक यशवंतान आपणागेर व्हेल्लीं. पाखल्याक पळोवन जमिल्ले त्या लोकांनी ल्हवूच कूस मारिल्ली नसती कटकट नाका म्हण .. घरांत कोणूच नाशिल्लो..

'जाय तें कर' अशें जायून म्हणनाफुडें ते सोल्दाद रावतात ? ताणी ते संदीचो चडांत चड लाव घेतिल्लो ..

फांतोडेर परत पोस्तार वतना ताणीं जायूचेर एक उपकार केल्लो... शेजारच्या एक दोगांक उठोवन मड्याची फुडली वेवस्था करपाक दरकारावन सांगिल्लें. तें एक बरें जालें. नाजाल्यार जायूच्या आंगांत उठून उबें रावपाची लेगीत शक्त नाशिल्ली...

विठोबा खंवसला तेन्ना प्रेमा स सात दसचिं सुमार आशिल्लें. येदेशे पिरायेर लेगीत तें भौच शिटूक आशिल्लें. आवयक तें तरेतरेचे प्रस्न विचारून सतायतालें. ताच्या त्या शिटूकपणाक लागूनच विठोबाच्या मर्णाउप्रांत जायून मनांतल्यान थारायल्लें. 'आतां म्हणटात तो खंयच्याच दादल्याकडेन संबंद दवरप ना' ताच्या मनान हें थारायल्लें खरें पुण ताचें शरीर हें आयकत काय दुबाव आशिल्लो कित्याक तर त्या वेळार जायूची पिराय आशिल्ली फक्कत सत्तावीस वर्सा ! निसर्गाच्या नेमाप्रमाण ताच्या शरीराक लागिल्ली दादल्याच्या सांगाताची ओड ताका खूब फावट अस्वस्त करी; पुण ताणें यत्न करून आपल्या बंड करून उठपी शरीराक शांत केल्लें...

एक दीस प्रेमान आवयक अचकीत विचाल्लें "आई 5 नायकीण म्हळ्यार कितें गे ?"

जायून कच्च करून आंग काडलें... प्रेमान पर्थून विचाल्लें "आई 5 तूं नायकीण गे ? हांवूय तुजे भाशेनूच नायकीण जातलें खंय गे ? अशें हो म्हण .. हो गे 5—"

"प्रेमा 55" जायू व्हडल्यान आड्डले "दुसरे फावट असलें उलयशी जाल्यार जिवेक दाग दितलें" जायून ढबाढब दोन चार थापटां प्रेमाचे फाटीर घालीं आनी मागीर तकली गच्च धरून तें कानाप्याचेर पडलें... प्रेमा व्हडल्यान रडटालें पुण जायूक कांयच आयकूंक येना आशिल्लें... ताचे कान भेरे जाल्ले... तकली भेरेल्ली ...

त्या दिसाच्यान जायून आपली पुराय चलणूक बदल्ली. श्रिगारप, तरेतरेचे भेस करप ह्यो दादल्यांक भुलोवपाच्यो गजाली ताणें साप्प सोडल्यो. सांतेरीची जात्रा सोडल्यार तें

चडशें खंय भायर लेगीत वचना जालें. प्रेमाकूय तें यशवंतागेर सोडून हेरांगेर चुकून लेगीत धाडीना जालें. यशवंताचेर ताचो पुराय विस्वास आशिल्लो... थंय प्रेमाच्या कंवळ्या मनाचेर परिणाम जायत असलें कोण उलोवंचोना हें ताका खबर आशिल्लें...

घरांत प्रेमाच्या मनाचेर परिणाम जायत असली कसलीच गजाल घडची न्हय म्हण तें पुराय काळजी घेतालें. तें ताका ल्हान पिरायेचेरूच बरी देख दिवपाचो यत्न करतालें... आपलें भुरगेपण याद जावन जें जें संस्कार आपल्याचेर जावंक जाय आशिल्ले अशें ताका दिस ते ते संस्कार तें प्रेमाचेर करतालें. ताची पिराय वाडली तशें ताणें ताका यशवंतालो श्रीकांत सोडल्यार हेर चल्यांवांगडा उलोवपाक लेगीत मना केलें...

आपणाक जें जें वायट भोगलां तें प्रेमाक भोगचें न्हय, तें एक संस्कारी चली जावंचें. समजांत ताका बऱ्या शीलाची बायल म्हण मान-मान्यताय मेळची म्हण जायू मनस्पूर्वक झट्टालें... यत्न करतालें...

०००

जायू हातुंणार तळमळटालें... फाटलीं धा-बारा वर्सां ताणें केल्ले यत्न फुकट गेल्ले... जात्रेक वांगडा भोवपाइतलीं श्रीकांत आनी प्रेमा लागीं आयिल्लीं... प्रेमाक निकतेंच युक्णीसावें सोंपून विसावें लागिल्लें... एका वर्साफाटीं तें मॅट्रीकेची परीक्षा पास जाल्लें आनी आतां गांवांतलेच शाळेंत शिकयतालें. जायू ताच्या लग्नाचे विचार करतालें.. यशवंत प्रेमाक सून करून घेत हो विचार जायूच्या मनांत चुकून लेगीत येनाशिल्लो... जे चलयेचे आवयचो पुराय कीर्त खबर आसा अशे चलयेक सून म्हण कोण आपणायत ? जायू चिंततालें... श्रीकांतय प्रेमा-वांगडा लग्न जातलो हे गजालीचेर जायूचो विस्वास बसपाचो नाशिल्लो...

आनी अशें आसतनाय प्रेमाची श्रीकांतावांगडा संवकळ नाका इतली वाडिल्ली... 'शामाची आनी आपली संवकळ अशीच वाडिल्ली...' जायूक येवजलें, 'ताचो परिणाम-' येवजुणुकेनूच जायूचें आंग शिरशिल्लें.

प्रेमाच्या दोळ्यांर मोगाची साय चडल्या, ती वेळारूच पयस करूंक जाय. ताचे दोळे उगडप ही आपली लागणूक. तें श्रीकांताच्या रुपाक आनी उतरांक भुल्लां पुण निमाणे श्रीकांत होय एक दादलो ! दादलो !! "दादल्याक जाय आसता भोग ! मोग न्हय ! -" जायूक सुंदऱ्याचीं उतरां याद जालीं.

कुशीर वळून जायून प्रेमाक पळेलें. सूस्त न्हिदिल्लें तें... न्हिदेंत ताच्या ओठांर मुमूरखोच हांसो फांकिल्लो... कसलीं

म्होवीं सपनां पळेतालें कोण जाणा. जायू ल्हवूच उठलें आनी
पेत्रोलाची चिमणी घेवन प्रेमाचे कुडींत गेलें. जात्रेकसाकून येवन
प्रेमा बरयतालें तो कादेर्न ताणें सोदून काडलो... तातूंत दव-
रिल्लें दाटशें पुस्तक ताणें उगडलें-

ती प्रेमाची दीसपटी आशिल्ली...

०००

“ **आ**ज श्रीन म्हाका उतर दिलां.. आतां श्री आनी हांव ... फाल्यां- ”

जायून एक - एक अक्षर लावन वाचलें. फाटलीं वीस पंचवीस वर्सां ताचो अक्षरांकडे संबंदूच येवंक नाशिल्लो... प्रेमान त्या दिसाच्या पानार ही एकूच वळ बरयल्ली. मागीर जायूक याद जाली आपणें ताका उलो मारिल्ल्यान ताणें बेगी-बेगीन दीसपटी घांपिल्ली. “ फाल्यां- ” फाल्यां कितें ? जायू येवजूंक पडलें...

जायून दीसपटयेचीं पानां परतिलीं-

“ श्रीकांताचें मन केदें व्हड ! म्हजी आई कोण हें पुराय खबर आसूनय तो म्हजेवांगडा लग्न जावंक तयार आसा...”

“ स्पर्श ! श्रीच्या स्पर्शांत कितेंतरी जगावेगळें आसा... आज ताणें म्हाका गोपांत घेतलें आनी खीणभर हांव म्हजें म्हाकाच विसल्लें... दिसलें, अशेंच ताच्या गोपांत विरघळून वचचें पुण दुसऱ्याच खिणाक आईचीं उतरां याद जालीं - ‘ शीळ सांबाळ... दादल्याचो स्पर्श म्हळ्यार उजो - खिणांत आंकवारपण विरघळोवन उडोवपी... आंकवारपणांत दादल्याचो चुकून लेगीत स्पर्श जावंक दिवं नाका. ’ आनी हाव बेगी बेगीन ताका ल्हवूच धुकलून कुशीक सल्लें, “ श्री, प्लीज, आतांच नाका ” आनी थंयच्यान घांवलें. ✱

निमाणीं उतरां वाचतकीर जायू थरथरलें. ‘ आतांच नाका ’ म्हणटकीर केन्नाय तरी हाणें आपलें जुवानपण श्रीकांताचे सुवादीन केलांच जातलें वा फुडें केन्नाय तरी करतलें. आनी श्रीकांत एक जुवान चलो ! एक जुवानपणान फुलिल्ली चली

इतली मेकळीक घेवंक दितास्तना तो वगी कसो रावत ? शे ! शे !
हैं अशें उपकरना. प्रेमाक वेळारूच शादूर करूंक जाय...

जायून आनीक पानां परतिलीं --

“हो शाम कोण ? आज श्रीकांतागेर ताची आई आनी अेक बायल शाम आनी आईसंबंदीं कितेंतरी उलयतालीं... हांवें घरा येवन आईक विचाल्लें. प्रस्नाची जाप तिणें दिलीचना पुण तिचें खुमणें कितलें देंवलें ! दोळे भरून आयिल्लेवरी जाले. खंयचें विचाल्लें शें जालें म्हाका ! ...”

‘पोरा शाम तुजो बापूय ! पुण हैं तुका खंयच्या तोंडान सांगूं ? खंयच्या उतरांनी सांगूं ?’ जायूक येवजलें...

“शाम कोण तें आज कळळ म्हाका. शाम म्हजो बापूय... आईचो मोगी ! श्रीकांताक सगळें खबर आसा.. ताणेंच सांगलें म्हाका... आईचें ताच्यावांगडा लग्न जावंचेपयलींच म्हजो जल्म जाल्लो खंय ! ताका लागून ताचे आवयन आईचेर न्हय न्हय ते दुबाव घेतिल्ले. आनी आपणाल्या पुताक म्हणचे त्या शामाक- म्हज्या बापायक - घरांतलो धांवडावन घाल्लो... तो खंय रागान पयस आपिरकेक गेल्लो... खरें फट कोणाक खबर ना...”

“काल श्रीकांतान सांगिल्ली खबर आयकून हांव पिशांतुरावरी जालां... म्हजो बापूय ! कसो दिता काय तो ? खंय आसा काय तो ? प्रस्नूच प्रस्न !”

“ हांव श्रीक सांगतलें, ‘आमचें लग्न जायनाफुडें पयलें काम

करप तें बाबाक सोडून काडपाचें ! आईन कितले दणदण
काडल्यात ! कितले त्रास सोंसल्यात ! तिका आतांतरी सुख
मेळूंक जाय—”

जायूच्यान फुडें वाचूं नज जालें. ताचे दोळे दुकांनी भरून
आयले... एक हुस्कारो सोडून ताणें दीसपटी धांपून दवल्ली..
जड मनान तें परत हांतुणार पडलें ..

०००

कोंब्या सादार प्रेमाक जाग आयली... तें बगी बेगीन उठून बसलें... जायू सुस्त न्हिदिल्लें. रातभर येवजून येवजून फांतोडेर ताचो दोळो लागिल्लो. प्रेमा ल्हवूच उठून कुडींतलें भायर गेलें... भायर थंड वारो व्हांवतालो... फांत्यावयल्या मंद मंद उजवाडांत झाडां-झोपां ह्य न्हयशीं दिसतालीं. ताका लागून आदिंच सोदीत सुंदर वेरेंचो सैम आनीकूय सुंदर दिसतालो. पुराय वाठारांत एके तरेची प्रसन्नताय फांकिल्ली...

खिणभर प्रेमाक दिसलें, आयची सकाळ उदेल्या तीच आपणाखातीर उपाट सुख घेवन .. खोस घेवन...

‘आयज जायुली धूव-प्रेमा-श्रीकांताची बायल, यशवंताची सून जातली.’ प्रेमाच्या मनांत विचार आयलो तशी ताणें आळसाय फाफुडली. आदल्या रातीं श्रीकांतान ताका ताची सगळी येवजण सांगिल्ली. ताच्या फोंडेच्या ईश्टांच्या पालवान ताणें ‘रजिस्टर्ड’ लग्न करपाची पुराय तयारी केल्ली... तो फोंडेच्या स्कुलांत शिकयतालो देखून गरज पडल्यार प्रेमाक घेवन सदां-खातीर थंयच रावपाची ताची तयारी आशिल्ली. ताणें बापायक तेविशीं कांयच सांगूंक नाशिल्ले... ताचो बापूय यशवंत तसो फुडारल्लो पुण गांवचे हेर लोक कशो आनी कन्ना धोशी लायत हाचो नेम नाशिल्लो...

“एऽ दादाक तरी सांग मरे ” प्रेमाक मान सकयल घालून ताका म्हळळें.

“नाका, नाका? तूं मात तुजे आईक सांग. एक फावट ‘रजिस्ट्रेशन जालें म्हणटकीर मागीर भंय ना... सांजेवेळां येवन दादा-आईचो आशिर्वाद घेवया...” श्रीकांताच्या दोळ्यांत आत्म-विस्वासाचें तेज आशिल्लें... तें पळोवन प्रेमाक खूब धीर आयलो !

पुण आवयक कशें सांगप ? विचारानच प्रेमा गळसाणलें..
रातीं 'फाल्यां सांगचें' अशें येवजून तें न्हिदिल्लें पुण आतांय बी
तीच अवतिकाय जाल्ली. आदलें रातीं दिसपटी बरयतना आईन
आपणाक विचारील्लें तेन्नाच तिका सगळें सांगपाचें- प्रेमान
चितलें. दिसपटयेची याद जातकीर प्रेमा बेगी-बेगीन भितल्ले
कुडींत गेलें आनी आदले रातीं अर्दुकुटी उरिल्ली वळ पुरती केली.
"फाल्यां फांत्यार श्रीकांतावांगडा मोटार-सायकलीन फोंड्या
वचपाचें .. थंय ' रजिस्ट्रेशन ' ऑफिसांत वचून रजिस्टर्ड लग्न
करपाचें... फाल्यां हांव कायद्यान श्रीकांताची बायल जातलें...
मनान केन्ना जालां..."

०००

रातभर दोळ्यांक दोळो लागूं नाशिल्ल्यान फांतोडेर जायूक सुस्त न्हीद लागली. ताका जाग आयली तेन्ना लख्ख उजवाड-लेलें... पारू अजून सोशेताले. प्रेमालें हांतुण रिकामे आशिल्लें... सदांच जायू पयलीं उठालें आनी मागीर प्रेमाक उठयतालें.. 'आज ताचो शाळेचो वगत जालो तरी आपुण न्हिदुनूच उल्ले... रातीं व्हडली रातमेरेन दोळ्यांक दोळो लागूं नाशिल्ल्यान अशे जालें' येवजितां येवजितां जायू उठून बसलें.

भायर कोणाचीच जागमाग नाशिल्ली... 'आं ऽ प्रेमा येदे बेगीनूच शाळेंत गेलें काय कितें?' जायून आपलेच ठाय म्हळें... ताणें वगीच एक दोन उले माल्ले पुण जाप आयलीना... जायू प्रेमाचे अभ्यासाचे कुडींत गेलें... सगळीं पुस्तकां तशींच मेजार पडिल्लीं... दीसपटी उगडीच पडिल्ली... बोवाळांत प्रेमा ती धांपपाक विसरिल्लें... मन एक फावट दुबावलें म्हणटकीर तें दुबावांच्या जाळ्यांत घुस्पत वता. जायुची तीच अवतिकाय जाल्ली. मेजार उगडी पडिल्ले दिसपटयेचेर ताणें नदर माल्ली... आदले रातीं अर्दुकुटी उरिल्ली वळ पुरती केल्ली - " फाल्यां फांत्यार श्रीकांतावांगडा मोटारसायकलीन फोंड्या वचप... थंय 'र. जि.. स्ट्र...शन' ऑफिसांत वचून 'रजिस्टर' लग्न करपाचें...फाल्यां हांव कायधान श्रीकांताची बायल जातलें... मनान केन्ना जालां .."

जायून अडखळत ती वळ वाचली आनी ताच्या आंगार सरं कांटो उबो रावलो. जें घडचें न्हय म्हण तें दोळ्यांत तेल घालून जपतालें तेंच घडिल्लें... "पिशें पोर पिशें! पौशांत म्हण लग्न जाता खंय? साप्प फटवलें पोर फटवलें आनी नागवलें हांव! सामकें नागवलें!! देवा सायबा! एक हुस्कार सोडून ताणें कपळार हात माल्लो आनी ताचे तकलेंत चिरं जाल. . रातभर

विचार करून करून आनी जागरणान ताची तकली आदिंच गर-
गरताली ... प्रेमा श्रीकांता वांगडा गेलें हो धसको ताचे तकलेत
सोंसलोना आनी तें घुंवळ येवन घडायच्च करून भुंयभरवण
पडलें...

पारू सदचेपरस उसरां उठलें... आवयक सोदीत तें प्रेमाचे
कुडींत गेलें... पारूक पयलींच गिन्यान उणें. आई अशी मदिंच
कित्याक न्हिदल्या काय ? लाळ गळयत पारून जायूक हालयलें.
पुण ताका तें जमलेंना. असो कोणूय पडटकीर उदक मारतात
तें ताणें पळेल्लें. तें उदक हाडपाक गेलें...

जायूक सोदीत शेजारची एक बायल तेन्नाच तागेर
आयिल्ली... पारू उदकाचो कळसोच घेवन बसलां आनी जायू
जीव वचून पडलां तें पळोवन ते बायलेन बोवाळ करून लोक
जमयलो... रोखडोच कांदोबी नाकाकडेन धरून ताणीं जायूक
जीव काडलो...

“ प्रेमा s प्रेमा खंय ? ” जायू परंवल्लेवरी उलयतालें...

कोणेतरी ही खबर यशवंताक सांगली... यशवंत दोतोरक
घेवन आयलो. दोतोरान जायूक तपासलें, “ कांय भियेवपाची
गरज ना. चड विचार केल्ल्यान ताच्या नेव्हांचेर परिणाम
जाला... ताका विसव घेंवक दियात... कांय प्रस्नबी विचारूं
नाकात...”

दनपरां यशवंत आनी ताची बायल पर्थून जायूगेर आयलीं...
पारूक ताणीं पयलींच आपणागेर व्हेल्लें. प्रेमाविशीं यशवंताक
आदिंच सुलूस लागिल्ली... आतां ताची खातरीच जाल्ली...

श्रीकांतान दनपारचे बसीर बापायक एक चीट धाडिल्ली. तेच चिटीवांगडा प्रेमानूय आवयच्या नांवान एक चिट धाडिल्ली...

यशवंतान ती चीट जायूकडेन दिवन म्हळें, “ जायू, प्रेमान चीट धाडल्या...”

“वाचून दाखय ” ताका पुरतें उलोंवक दिनाआस्तना दोळे उगडून म्हळें,

यशवंतान चीट उक्ती केली—

मोगाळ आईक

नमस्कार,

ही चीट तुका मेळटली तेन्ना
हांव श्रीची बायल जाल्ली आसतलें—
यशवंतदादाची सून. मनान हांव
केन्नाच श्रीचें जाल्लें पुण कायद्यान
आज ताचें जातां. समाजाचें नदरेन
हांव एक संस्कारी आनी घरंदाज
बायल जांवची अशी तुजी
इत्सा आशिल्ली न्हय ? आतां
हांव एका बऱ्या घराब्याची
सून म्हूण नांदतलें. गांवांत
घडये आमकां आडमेळीं
येत म्हूण श्रीन हो मार्ग
सोदून काडलो.

तुजो आशिर्वाद घेंवक
रोखडींच आमी वेच्यां येतलीं.

सदांच तुज्या आशिर्वादाक
रावतां,

तुजेंच,

प्रेमा

यशवंतान चीट वाचून सोपयली आनी म्हळें, “जायू,
श्रीकांतान योग्य तेंच केलां... म्हाका आज खूब खोस जाल्या.
तुजी धूव प्रेमा आयच्यान म्हजीय बी धुवूच-सून न्हय.”

जायून दोळे उगडले. धवे पडिल्ल्या ताच्या ओंठार
हांसो फांकलो. खूब तापिल्ले कंवचेर थंड उदक पडटकीर ती
फुट्टा. दुःखान तापून गेल्लें जायूच्या तकलेक ही उपाट खोस
सोसप जमलेंना. ताणें दोळे सामके गच धांपले ते सासणाचेच !

०००